

**Türkiye'de
sendikal hak
ve
özgürlükler**

V.i.S.d.P.: R. Hasselbring, Postfach 91 08 43, D - 3000 Hannover 91

İÇİNDEKİLER

1980 Öncesinde Sendikal Hak ve Özgürlüklerin Durumu	9
12 Eylül 1980 Darbesi'nden Sonra Sendikal Hak ve Özgürlüklerin Durumu.	
1-) 24 Ocak Önlemleri	11
2-) 12 Eylül Önlemleri	14
3-) 1982 Anayasası ve 1983 Yasaları	17
4-) Sendikal Alandaki Yasaklama ve Kısıtlamalar	18
5-) DİSK Davası	22
6-) Sıkıyönetim Mahkemelerinde DİSK Dışında	
Yargılanan Sendikalar.	25
7-) DİSK ve Üye Sendikaların Mal Varlıkları	27
Sendikalarda Kaç İşçi Örgütlü ?	29
Cezalandırılan Bir Sendikal Kuruluş Daha: TÖB- DER	30
Türkiye İLO İlişkileri	37
Türkiye İLO'da Sürekli Tutarsız	44
Gelir Dağılımı İşçiler Aleyhine Bozuluyor	52
İşçiler Sürekli Yoksullaşmakta.	54
Sonuç	56

Ö N S Ö Z .

Askerî Darbenin üzerinden sekiz yıl geçmiş olmasına rağmen bugün Türkiye'de en fazla tartışılan konuların başında sendikal hak ve özgürlükler gelmektedir. Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler alanında öylesine bir baskı ve kısıtlama bulunmaktadır ki darbeyi destekleyen hatta ilk askerî hükümete genel sekreterini bakan olarak veren TÜRK-İŞ bile bugünkü durumdan rahatsızdır. Sol eğilimli bağımsız sendikalar ise uzur süredir yasağın çemberi içinde işçilerin haklarını korumaya ve yeni haklar almaya çalışmaktadırlar.

Elinizdeki broşür, demokrasinin temel göstergelerinden olan sendikal hak ve özgürlüklerin Türkiye'deki durumunu irdelemektedir.

Broşürün ilk bölümü,kısa bir tarihçeden sonra Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin 80 öncesi ve 80 sonrası durumunu içermektedir.Bu bölümün hazırlanmasında **Faruk Pekin**'in " Türkiye Sorunları Dizisi I " deki yazısından yararlanılmıştır.Aynı bölümde öğretmen örgütlenmesinin durumuna da kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde ise Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile Türkiye arasındaki ilişkiler ve ILO'nun Türkiye ile ilgili tutum ve kararları yer almaktadır.Bu bölümün hazırlanmasında YOL-İŞ Sendikası'nın broşürleri ile **Cumhuriyet Gazetesi**'nden yararlanılmıştır.

Üçüncü bölüm,işçilerin ekonomik durumlarını içermektedir.Sendikal hak ve özgürlükleri içeren bir broşürde işçilerin ekonomik durumlarının kısaca da olsa belirtilmemesinin eksiklik olacağını düşünerek bu konuda özet bazı bilgiler vermeyi gerekli gördük.

Son bölümde ise öğretmenlerin örgütlenmesi ve 80 sonrası öğretmen örgütü üzerinde rejimin baskıları kısaca anlatılmaktadır.

DEVRİMCİ İŞÇİ

TÜRKİYE'DE SENDİKAL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

12 Eylül 1980 Darbesi'nin üzerinden yaklaşık sekiz yıl geçti.Bu yıllar,işçiler ve diğer tüm çalışanlar açısından kazanılmış hakların yitirildiği bir dönem oldu.Bu hakların büyük bir bölümü hâlâ elde edilmiş değil.

Türkiye'de işçi haklarının ve sendikal özgürlüklerin bugünkü durumunu incelemeye geçmeden önce kısaca 80 öncesi dönem hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır.

A - 1980 ÖNCESİ DÖNEM .

Osmanlı İmparatorluğunda ilk işçi hareketleri 19. Yüzyılın ortalarında başlamış olmasına rağmen Türkiye'de sendikacılığın esas olarak 1947'de başladığı,1963 den sonra geliştiği söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilanından sonra kabul edilen 1924 Anayasası'nda klasik hak ve özgürlüklere Osmanlı Dönemindekine göre daha fazla yer verildi.Ancak bu anayasada ekonomik ve sosyal haklardan hiç söz edilmemekteydi.Ne varki,1925 yılında hükümet T.Kürdistanı'nda meydana gelen bazı olayları bahane göstererek muhalif bütün kuruluşları ve bu arada işçi derneklerini kapatıyordu.İşçiler uzun bir süre ekonomik hakları için dernek vb.,örgütlenmelere gidemediler.

Türkiye 1932 yılında Birleşmiş Milletler'e üye olunca dolayısıyla Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) de üye olmuş sayıldı.Bu üyeliğin etkisiyle hükümet 1936 yılında yeni bir "İş Kanunu" çıkardı.Ne varki bu yasa,

sendika özgürlüğü ve sosyal haklar açısından önemli yasaklar içeriyordu.1936 İş Kanunu ile işçiler lehine sınırlı da olsa bazı koruyucu düzenlemeler getiren hükümet, bir süre sonra Cemiyetler Kanunu'nda değişiklik yaparak "cemaat,cins,sınıf,ırk esasına dayalı" dernek kurulmasını yasaklıyordu.

Nihayet aradan on yıl geçtikten sonra Cemiyetler Kanunu'nun bir maddesi yumuşatılarak "sınıf esasına veya adına dayanan" dernek kurma yasağı kaldırıldı.

Bunun üzerine kısa sürede çok sayıda dernek ve sendika kuruldu.Ne varki bunlar altı ay sonra kapatıldı.

Şubat 1947'de Türkiye'de ilk sendikalar yasaı çıkarıldı.Bu yasa,sendikaların "siyasetle ilgilenmesini ve milliyetçiliğe aykırı hareket etmelerini" yasaklıyordu. Grev de yasaktı.

1950 genel seçimlerinde hükümetin değişmesi,daha sonra NATO'ya üye olunması batı ile daha sıcak ilişkilerin kurulması gibi faktörlerin sonucunda sendikalara daha hoşgörülü bir bakış benimsenmeye çalışılıyordu.Fakat devlet ve yeni Demokrat Parti Hükümeti,Amerikan tarzı sendikacılığı geçerli bir yol olarak gördükleri için ve o sırada varolan sendikaların çoğunun yönetimleri Amerikan hayranı oldukları için Türkiye'de yeni bir kavram geliştirildi."Partilerüstü Sendikacılık" olarak ifade edilen bu anlayış daha sonraki tüm sendikalaşma faaliyetlerinde etkili oldu.Ve bu anlayışın sonucunda TÜRK-İŞ 1952 yılında kuruldu.

27 Mayıs 1960'daki askeri darbeden sonra yapılan yeni anayasa,kişi haklarının yanısıra ilk kez ekonomik ve sosyal haklara da yer verdi.Ne varki bu anayasa,tüm çalışanlara,grevli,toplu sözleşmeli sendika hakkını benimserken,hükümetlerin çıkardıkları yeni kanunlarla işçi statüsünde olmayan diğer tüm çalışanların sendikalaşması yasaklanıyordu.Anyasa ve yasalardaki birtakım kısıtlamalara rağmen 1960 sonrası dönem işçi hareketlerinin yoğunlaştığı yıllar oldu.

1967 yılında TÜRK-İŞ'ten ayrılan bir grup sendikacı Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (DİSK) kurdular.DİSK,TÜRK-İŞ'in "partiler üstü sendikacılık" anlayışını benimsemiyor,"sınıf ve kitle sendikacılığı" il-

kesini savunuyordu.

1971 Askeri Darbesi sırasında 61 Anayasası'nın sendikal haklarla ilgili maddeleri "ileri" bulunarak kısmen değiştirildi.Bu tür değişikliklere ve hükümetlerin sendikal hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı önlemlerine rağmen işçiler arasında sendikal bilincin ve mücadelenin gelişmesi önlenemedi.

B - 1980 SONRASI.

1, 24 OCAK ÖNLEMLERİ.

Türkiye'de sendikal hakların yasal olarak tanındığı 1963 yılından sonra faiz-rant-kâr gelirleri sürekli' azalırken, ücret ve maaş gelirleri arttı.Bu ters orantı 1977 yılında zirveye ulaştı.Türkiye'de 1977-80 öyküsünün ayrıntıları sergilenmeden sosyal mücadelelerin tarihinin yazılması mümkün değil.

Sermaye kesimi yıllardır sürdürmekte olduğu anti-sendikal ideolojik mücadelesini özellikle 1977 sonrasında daha da şiddetlendirdi.Başta Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu (TİSK),Metal Endüstrisi Sanayicileri Sendikası (MESS) ve Tekstil İşverenler Sendikası olmak üzere sermaye kuruluşları yapılan her grevin "ideolojik";sendikaların her eyleminin "siyasi" olduğunu yoğunlaşan bir tekrarlamayla sürdürdü.

Türkiye Odalar Birliği,Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu,Türkiye Ziraat Odaları Birliği,Türkiye Esnaf Ve Sanatkarlar Konfederasyonu ve Türk Sanayici Ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) 20 Ocak 1977'de Hür Teşebbüs Konseyi adı altında işçilere karşı bir CEPHE kurdular.1982 Anayasasına aykırı olmasına rağmen varlığını bugün de sürdüren bu kuruluş her fırsatta demokratik işçi haklarına saldırıda bulundu.

Türkiye 1980 yılına yoğun bir ekonomik bunalım ile girdi.Bunalım gerçekte sistemin bir parçasıydı ve ekonomik bunalım toplumsal,siyasal,ideolojik düzeylerde de yansiyordu.

Kapitalizm yıllar önce Keynes Modeli ile bunalımını aşmaya çalışmıştı. Ancak Keynes Modeli sendikalara hoşgörü ile bakıyordu. Yeni ortaya atılan Friedman Modelinde ise sendikalara yer yoktu. Ekonomik bunalımın sorumlusu işçi ücretleri ve sendikalar idi.

Türkiye'nin dışa bağımlı yapısının önemli anahtarlarından biri olan Uluslararası Para Fonu (IMF) Türkiye'ye bunalımdan çıkış yolu olarak Friedman Modeli'ni öneriyor, işçi ücretlerinin düşürülmesini istiyordu. Bu ise yeni bir sendikal yapılanmayı gerektiriyordu.

Sanayi ürünlerinin ihracatını teşvik edecek, enflasyonu durduracak, ucuz işgücü ile yabancı sermayeye çekici gelecek, sendikal hakları ve işçi ücretlerini denetim altına alacak bir yapılanma sözkonusu idi.

Bu ekonomik politika ancak 1961 Anayasasındaki temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinin ve "sosyal adalet" kavramının bir kenara atılması ile mümkündü. Öte yandan ülke içinde kitlelerin demokratik muhalefeti yaygınlaşıyordu. Ayrıca demokratik muhalefetin bastırılması işçilerin sosyal bilinçlenmesinin ve örgütlenmesinin önüne geçilmesi gerekiyordu.

1979 seçimleri ile iktidara gelen AP azınlık iktidarının Programında yapılacaklar ana hatlarıyla ortaya kondu. Ardından 24 Ocak Ekonomik Önlemler Paketi açıklandı.

24 Ocak Modelinin bir mimarı sendikalara karşı militan tavrıyla ünlenen eski MESS Başkanı, dönemin Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal idi.

Enflasyonun çözümünde ana hedef olarak işçi ücretleri, dolayısıyla da işçi sendikaları seçilmişti. Bu nedenle mücadeleci sendikaların ortadan kaldırılması ya da işlevsiz hale getirilmesi gerekiyordu. 24 Ocak istikrar önlemlerinin başarıya ulaşmasının en önemli ön koşulu işçi haklarının ve ücretlerinin denetim altına alınmasıydı. AP azınlık iktidarı bu amaca yönelik önlemleri zaman geçirmeden almaya başladı.

AP Hükümeti 5.3.1980 tarihinde yayınladığı bir genelge ile toplu sözleşme ilkelerini Türkiye çapında belirlemek amacıyla "Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu" adlı bir organın oluşturulduğunu bildirdi.

Mart ayı sonunda kamuoyunda "Eşel Mobil Tasarısı" adıyla bilinen yasa taslağı gündeme geldi. Bu taslak ücret artışlarının 1.1.1981 tarihinden itibaren beş yıl süreyle Yüksek Uzlaştırma Kurulu tarafından fiyat ve ulusal gelir artışları dikkate alınarak saptanmasını öngörüyordu. Önerilen gerçekte ücretlerin dondurulması idi.

Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu o güne kadar verilmiş hakları sınırlama çabası içinde bazı esaslar saptadı ve saptanan bu esaslar 13.6.1980 tarihinde Turgut Özal imzasıyla TİSK de dahil olmak üzere çeşitli kuruluşlara gönderildi. TİSK örgütüne gönderdiği "Teşkilatlanma, Dayanışma Ve Toplu Sözleşme Prensipleri, Tavsiye Ve Hedefleri" başlıklı "gizli" damgasını taşıyan talimatı ile ilkelerini resmileştirdi. Varılacak yer belliydi.

Ancak varolan siyasi koşullar, iktidarın siyasi bağlanmaları, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal koşulları 24 Ocak Kararlarının gerçek anlamda uygulanmasına olanak vermedi. Toplu sözleşme görüşmeleri tıkandı. Metal, tekstil ve cam işkolları başta olmak üzere birçok işkolunda grevler yaygınlaştı. Modeli uygulayacak başka güçler gerekiyordu.

12 Eylül kaçınılmazdı. Ve 12 Eylül geldi. Milli Güvenlik Konseyi'nin 14 Eylül 1980 tarihli **Resmî Gazete** de yayınlanan 5 Numaralı Kararında ve 16 Numaralı Bildirisinde "ülkemizin ekonomik durumunu düzenlemek ve daha iyiye götürmek maksadıyla yürürlüğe konulan ekonomik program ile yapılan anlaşmaların ve protokollerin uygulanmasına devam edilecektir" denildi. Ve 24 Ocak Modelinin mimarlarından, 12 Eylül ile yönetimden uzaklaştırılan iktidarın müsteşarı, 12 Eylül 1980 sonrasında Başbakan Yardımcısı olarak atandı. Böylece 24 Ocak + 12 Eylül eyleminin bütünlüğü sağlandı.

Bu yapılanmanın gerektirdiği yeni sendikal düzen sermayenin en militan örgütü olan TİSK'in yıllardır kamu oyuna duyurduğu çalışma raporlarında sergilediği ilkeler doğrultusunda gerçekleştirildi.

24 Ocak Kararları daha az özgürlük gerektiriyordu. Temel haklar, sendika özgürlüğü ve sosyal haklar kısıt-

lanacaktı.Kısıtlandılar.

Gerçek ücretlerin düşürülmesi gerekiyordu.Düşürüldüler.

Kazanılmış önemli ekonomik ve demokratik hakların geri alınması gerekiyordu.Geri alındılar.

Önce yasaklama,fiilen dondurma,sonra yasal düzenlemeler ile 24 Ocak Kararlarının gerektirdiği sosyal siyaset,yasal çerçeveye kavuşturuldu.DİSK türü bir sendikacılığın bir daha oluşmaması için hertürlü önlem alınmaya çalışıldı.

Yine de enflasyon,işsizlik sorunları çözülemedi.Kapasite ve verimlilik arttırılmadı.Dış ödemeler dengesi sağlanılamadı.

Ancak kesintisiz,grevsiz,iş yavaşlatmasız 12 Eylül dönemi bir şeyi açıklıkla kanıtladı:Bunalımın sorumlusu işçi sendikaları ve grevler değildir.

2, 12 EYLÜL ÖNLEMLERİ

12 Eylül müdahalesi ile birlikte 24 Ocak Kararlarının gerektirdiği cesur adımlar peşpeşe uygulanmaya sokuldu.Millî Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 1980 tarihli 7 numaralı Bildirisi ile "Kamu düzeni ve genel asayiş gereği olarak DİSK,MİSK ve bunlara bağlı sendikaların faaliyetleri durduruldu." Bu kuruluşların yöneticileri "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin güvencesi altına alındı" (**Resmî Gazete**,12.9.1980)

Daha sonra MGK'nin 8 numaralı kararı ile DİSK, MİSK ve Hak-İş (bu Konfederasyon bir gecikme ile hatırlanarak 18 Eylül 1980'de faaliyetleri men edilmişti) Konfederasyonları ve bağlı sendikaların taşınır ve taşınmaz tüm varlıkları denetim altına alındı.(**Resmî Gazete**,15.9.1980)

Böylece 12 Eylül hareketi daha ilk andan itibaren vuruş hedefini ve ilkelerini açıkca ortaya koymuş oluyordu.

Yılların güvenilir,denenmiş devlet sendikal kuruluşu, uzlaşmacı sendikacılığın temsilcisi TÜRK-İŞ açık bırakılıyor,resmî ideolojinin yeni koşullardaki söylemine

Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ICFTU gibi batı dünyasında bulunan bir kuruluşun üyesi TÜRK-İŞ'i açık bırakmakla gerçekte işçi sendikalarına karşı olmadığı izlenimini vermek, hem DİSK hem de MİSK faaliyetten men edilirken "biz, gördüğümüz gibi hem sağa hem de sola karşıyız" denilmek isteniyordu.

Ancak bu tabloda içeriye yönelik hesaplar tutarken dışa yönelik hesaplar tutmadı. ICFTU'nun o dönemdeki genel sekreteri Otto Kersten bir gün sonra 13 Eylül 1980 de yayınladığı bildirisinde nedeni ne olursa olsun, nerede olursa olsun ICFTU'nun hertürlü askerî yönetime karşı olduğunu açıklıyordu.

Bu arada TÜRK-İŞ üyesi Petrol-İş 18 Ekim 1980-9 Ocak 1981 tarihleri arasında faaliyetten men edildi. Yol-İş Federasyonu'nun Ankara, İzmir, Diyarbakır, İstanbul şubelerinin geçici sürelerle çalışmaları durduruldu. Ancak bu sendikalar TÜRK-İŞ yöneticilerinin araya girmesiyle yeniden açıldı.

Milli Güvenlik Konseyi 14 Eylül 1980 tarihli **Resmî Gazete**'de yayınlanan 3 numaralı Kararı ve 15 numaralı Bildirisi ile tüm grev ve lokavtları sona erdirdi, bazı koşullar dışında işçi çıkarma yasağı getirdi ve ücret ve yan ödemelere %70 oranında ve avans mahiyetinde ek ödeme yapılmasına karar verdi.

MGK'nin 11 Kasım 1980 tarihinde kabul ettiği 2316 Sayılı "Faaliyetleri Durdurulan Sendika, Federasyon Ve Konfederasyonlara Kayyum Tayini Hakkında Kanun" ile faaliyetleri durdurulan sendikalar genellikle sıkı yönetim komutanları tarafından seçilen çoğu emekli asker kişilerin yönetimine bırakıldı.

MGK ardından 27 aralık 1980 tarihinde kabul ettiği 2364 Sayılı "Süresi Sona Eren Toplu İş Sözleşmelerinin Sosyal Zorunluluk Hallerinde Yeniden Yürürlüğe Konulması Hakkında Kanun" ile Türkiye'deki tüm sendika üyelerini kapsayan **Yüksek Hakem Kurulu** uygulamasını getirdi.

MGK bu arada 19.2.1981 tarihli **Resmî Gazete**'de yayınlanan kararı ile Hak-İş Konfederasyonunun bloke edilen mal varlığı ve evraklarını serbest bıraktı. 12 Ey-

lül sonrasında gözaltına alınan ve sayıları onu geçmeyen MİSK yöneticisi daha önce salınmıştı.12 Eylül 1980 gecesi DİSK Genel Başkanı başta olmak üzere gözaltına alınan,daha sonra sıkıyönetim komutanlığının çağrısına uyarak yetkililere kuyruklar oluşturarak teslim olan DİSK yöneticilerinin bir kısmı 27 Aralık 1980 tarihinde tutuklandı.Ocak 1981 sonunda tutuklu DİSK'li sayısı 200 dolayındaydı.

Operasyon tamalanmıştı.Esas hedef olan DİSK ogünler için saf dışı edilmişti.Sıra tek tek yıllar boyu kazanılmış hakların ortadan kaldırılmasına gelmişti.

24 Ocak kararları gereği denetime alınması gerekli hafta tatilleri,ikramiye,kıdem tazminatı gibi konulara yukardan müdahaleler gerçekleştirildi.19 Nisan 1981 tarihli **Resmî Gazete**'de yayınlanan "4.7.1956 tarihli 6772 Sayılı Kanuna Bir Ekmadde Eklenmesi Ve İşçilere Toplu Sözleşmelerle Verilecek İkramiyeler Hakkında Kanun" 19 Nisan 1981 tarihli 2448 sayılı yasa ile en fazla dört ikramiye sınırlaması getirildi.

Bu görevi de TÜRK-İŞ destekli Yüksek Hakem Kurulu yerine getirdi.Ocak 1984'e kadar süreleri sona eren sözleşmeler,taaraf sendikaların adına ancak onların iradesi dışında YHK tarafından yürürlüğe kondu.1963-80 arasında kazanılan,yasa ve yönetmeliklere de geçirilen,toplu iş sözleşmelerinde yeralan,mahkeme kararlarına konu olan tüm kazanımlar teker teker budandı.

Çalışma süreleri çeşitli biçimlerde kısıtlanmak istenirken 19 Mart 1981 tarihli **Resmî Gazete**'de yayınlanan 2429 Sayılı "Ulusal Bayram Ve Genel Tatiller Hakkında Kanun" ile ücretli tatillerde 5,5 günlük bir kısıtlama yapıldı.1 Mayıs'ın İşçi Bayramı olarak kutlanmasının engellenmesi amacıyla 1 Mayıs Bayramı da kaldırıldı.

23 Ekim 1980 tarihli 2319 ve 2320 sayılı yasalarla, işverenlerin yıllardır şikayet ettikleri kıdem tazminatı sorunu da çözüldü.Bir yıl için ödenecek kıdem tazminatı asgarî ücretin otuz günlük tutarının,7,5 katıyla sınırlandırıldı.

3, 1982 ANAYASASI VE 1983 YASALARI.

12 Eylül sonrasında sendika özgürlüğü ve sosyal haklar 1982 Anayasası ve 7.5.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi,Grev Ve Lokavt Kanunu ile yeniden düzenlendi.

12 Eylül sonrasında ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın temel nedeni olarak kabul edilen 1961 Anayasası tamamen değiştirilerek devlet yapısı yeni baştan şekillendirildi.

12 Eylül sonrasındaki sendikal düzenlemelerde ise 1947 Sendikalar Kanunu ile 1970 tarihli 1317 sayılı yasanın Anayasa Mahkemesince iptal edilen maddeleri temel alındı.

Yeni önlemler ile bir baskı grubu olarak sendikalar ILO ilkelerine aykırı biçimde ekonomik,demokratik ve siyasal karar alma süreçlerinin dışına itildi.Sınıf ve kitle sendikacılığını yani DİSK türü bir sendikacılığı önleyeceği düşünülen önlemler getirildi.

1982 Anayasasının "Gerekçe"sinin sonradan değiştirilmeyen 51 ve 56.maddelerine ilişkin bölümde şu görüşlere yer verilmektedir:

"Devlet,işçi işveren ilişkilerinin seyircisi değil,dengeleyicisidir,devlet çalışma barışını koruyacak tedbirleri alacaktır...Anayasa Devletin çalışma barışını sağlayacak ve üretimi artıracak başka tedbirler de öngörmüştür...

"Lokavtın anayasal hak olarak tanınması bir denge fikrinin sonucudur.Lokavtın yasaklanması yolunda belirlenen düşüncelerin uygulanması halinde,işverenlerin e-linden tek mücadele ve mukabele aracının alınması sonucu doğardı."

Burada da görüldüğü gibi 1961 Anayasasının temeli-ni oluşturan ve Gerekçe'sinde "İktisaden zayıf olan kişileri,bilhassa işleri bakımından başkalarına tâbi olan işçi ve müstahdemleri,her türlü dar gelirlileri ve yoksul kimseleri himaye" olarak tanımlanan sosyal devlet

yaklaşımı 1982 Anayasasında terkedilmekte,yerine eşitsizler arasındaki DENGİ amaçlanmaktadır.

4, SENDİKAL ALANDAKİ YASAKLAMA VE KISITLAMALAR.

Son sendikal düzenlemelerde sendika özgürlüğü ve sosyal haklar oldukça sınırlıdır.Sosyal hakların güvencesi durumundaki üçlü hak zinciri,sendika,toplu pazarlık ve grev hakları açısından son sendikal düzenlemelere bakıldığında şu saptamalar yapılabilir:

- Yeni düzenlemeler hakları düzenleyici,güvence altına alıcı değil,sınırlayıcı,yasaklayıcı niteliklidir.Sosyal hakların özüne dokunulmakta,amacına uygun kullanılmaz duruma getirilmektedir.

- Yeni düzenlemeler bireysel ve özellikle kollektif sendika özgürlüğünü sınırlamaktadır.

- Yeni düzenlemelerde sendika özgürlüğü kapsam olarak oldukça sınırlıdır.Sendika özgürlüğü tüm "çalışanlar"a değil,yalnızca "işçilere" tanınmakta,böylece kamu çalışanları ILO ilkelerine aykırı bir biçimde sosyal haklardan mahrum edilmektedir.

- "Çalışma ilişkilerinde ekonomik hak ve menfaatlerin korunması ve geliştirilmesi için" kaydı ile sendikaların çalışma alanı 1961 Anayasasına göre iyice daraltılmakta,yalnızca "çalışma ilişkileri"ne indirgenmekte bu ilişkileri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen alanlar,ilişkiler sendikal çalışma dışında tutulmakta,sendikaların çağdaş toplumlardaki baskı grubu işlevleri yok sayılmaktadır.

- Sendikalara getirilen siyaset yasağında 1947'ye geri dönmüştür.

- 274 sayılı Yasanın 1.maddesinde "işçilerin müşterek iktisadi,sosyal ve kültürel yararları" denilmişken,son yasal düzenlemelerde "kültürel" sözcüğü bilinçli olarak kullanılmamakta,böylece sendikaların eğitim görevlerine ilişkin alan iyice daraltılmakta,sendikal eğitim gerçekte işverenlerin görevi olan "mesleki eğitim"e indir-

genmek istenmektedir.Sendikal eğitim açısından son sendikal düzenleme 1947 Sendikalar Kanununun 4. maddesinde G fıkrasından daha geridedir.

- Sendika kurma ve sendikalara üye olma koşullarının zorlaştırılması (sendika kuruluşunda bazı belgelerin istenmesi,gazete ilanları,üye olmayı zorlaştıran noter onayı,üyelik fişlerinden birinin 15 gün içinde işverene gönderilmesi zorunluluğu...) ;işyeri sendikası ve federasyon kurma yasağı;sendika kuruculuğu için getirilen aynı iş kolunda bir yıldır çalışıyor olma;grev suçu dahil çeşitli suçlardan mahkum olmama koşulu,işçilerin özgürce sendika kurma ve diledikleri sendikalara serbestçe üye olma hakkına ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine,ILO kararlarına,İnsan Hakları Evrensel Bildirisine,Avrupa Konseyi ilkelerine ve Batı Avrupa sendikacılık anlayışına aykırıdır.

- Sendika ve konfederasyon tüzüklerinde zorunlu koşullar aranması;sendikalara genel siyaset yasağı getirilmesi;diğer meslek kuruluşlarıyla ortak hareket etme yasağının konması;gelir kaynaklarının kısıtlanması ve gelirlerin millî bankalara yatırılma zorunluluğu;toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin,giderlerin ve çeşitli çalışmaların "amaca uygunluğu" gibi subjektif bir koşula bağlanması;sendikal eğitimin meslekî eğitime indirgenmesi;sendikaların kooperatif çalışmalarının kısıtlanması,"sendikaların tam bağımsızlık içinde ana tüzük ve yönetmeliklerini oluşturma,programlarını belirleme ve çalışmalarını düzenleme hakkı"na ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine,ILO kararlarına,İnsan Hakları Evrensel Bildirisine,Avrupa Konseyi ilkelerine ve Batı Avrupa sendikacılık anlayışına aykırıdır.

- Sendika ve konfederasyon yöneticilerinin seçiminde belli süre fiili çalışma,bazı suçlardan mahkum olmama,siyasi parti organlarında görev almama,dört dönemden sonra en az bir dönem seçilmeme gibi koşulların getirilmesi,genel kurulların görev ve yetkilerine karışılması,seçimlerin hakim denetiminde yapılması "sendikaların tam bir bağımsızlık içinde temsilcilerini seçme ve yönetimlerini düzenleme hakkı"na ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine,ILO kararlarına,İnsan

Hakları Evrensel Bildirisine,Avrupa Konseyi ilkelerine ve Batı Avrupa sendikacılık anlayışına aykırıdır.

- Sendikaların ve konfederasyonların uluslararası üyeliklerinin idarenin iznine bağlı kılınması,"işçilerin ve sendikaların uluslararası örgütlere özgürce üye olmasına" ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine,ILO kararlarına aykırıdır.

- Sendikaların siyasi iktidarca yalnız malî değil, idarî açıdan da denetlenmesi,yani sendikaların idare karşısında bağımsızlığı ilkesinin çiğnenmesi;sendikaların idarenin keyfî uygulamalarına karşı yeterince korunmaması;kapatılma halinde mallarının hazineye devri "kamu makamlarının sendikaların özgürce çalışmasını kısıtlayacak ya da bu hakkın yasal biçimde kullanılmasını engelleyecek her türlü müdahaleden kaçınacağına" ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine,ILO kararlarına aykırıdır.

- Son sendikal düzenlemelerde sendikalara olduğu gibi üyelerine de güvenilmemekte,sendika üyelerine demokratik bir işlev tanınmamaktadır.Sonuçta sendikalar gerçek sahipleri işçilerin denetimi yerine siyasi iktidarların denetimine terkedilmektedir.ILO'nun sendikaların bağımsızlığına ilişkin kararlarında belirtildiği gibi siyasi iktidarların sendikaları idari anlamda denetleyebildiği yerlerde sendikalar siyasi iktidarların araçları haline gelirler.Sendikacılıkta temel güvence üyelerin demokratik kontrolüdür.

- Son düzenlemelerde getirilen biçimiyle toplu pazarlık özgürlüğü sınırlanmaktadır.Toplu pazarlık hakkı taraflar arasındaki güç dengesine göre serbestçe kullanılabilen bir hak olmaktan çıkarılmıştır.Bu durumla toplu pazarlık düzeni ulaşılmak istendiği sık sık belirtilen "sosyal barışı" sağlamayacaktır.İşverenler "iktisaden güçsüz" olanı ezmeye devam edeceklerdir.

- Son sendikal düzenlemelerde TİSK'in sendika toplu pazarlık ve grev haklarına ilişkin 10 yıldır sürekli yinelediği istemlerinin biri dışında tamamı yasallaşmıştır.

- Yeni düzenlemeye göre yetkili sendika olabilmek için işkolunda % 10'luk barajı aşma koşulu ve yetkinin

işyerlerindeki işçiler tarafından değil de siyasi iktidarca belirlenmesi ve yetkiye idarenin izin vermesi ILO ilkelerine aykırıdır.

- Yeni sendikal düzenlemelerde grev hakkı,1963'ün sınırlı düzenlemesine oranla çok daha kısıtlanmış durumdadır.Yeni düzenlemede grev yasakları ve kısıtlamaları da genişletildiğinden Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın son istatistikleri gözönüne alınırsa Türkiye'de sigortalı işçilerin ancak yaklaşık üçte biri grev hakkını kullanabilecek durumdadır.Diğerleri grev yasağı kapsamındadır.Yasada işçilerin isteklerini işverene etkin ve en kısa sürede kabul ettirecek grev türleri yerine maliyeti yüksek,uzun süreli grev türleri zorunlu duruma getirilmiştir.

- Grev uygulaması önündeki zorluklar;greve görüşmeler başladıktan yaklaşık en az dört ay sonra gidilebilmesi;grevlerin iyi niyet kuralları,toplum zararı,millî servet gibi yorumlamaya açık belirsiz ölçülere bağlanması;grevleri baştan başarısızlığa mahkum edecek prosedür;grevde geçen süreler için işverenlere ücret ödeme yasağı getirilmesi;"kasıtlı ve kusurlu" gibi subjektif yorumlara açık hükümlerle grevlerin maddî zararlarının sendikalara ödetilmesi;grev gözcüleri,afişler,greve katılmayacak işçiler konusunda kısıtlamalar;siyasi iktidarca grev uygulamasını ortadan kaldıracak grev erteleme yetkisi ve 1963-80 arasında gerçekte pek uygulanmayan hak grevinin yasaklanması ve grev hakkının özüne dokunan,grev hakkını fiilen uygulanamaz duruma getiren,grev hakkını işlevsiz kılan yaptırımlardır.

- Grev hakkını fiilen uygulanamayacak duruma getiren kısıtlamaların ve zorunlu tahkim işlevi ile donatılan YHK'nun varlığında toplu pazarlık hakkı da özgürce ve etkin olarak kullanılamaz.Toplu pazarlık hakkının etkin ve özgür olarak kullanılmadığı ortamlarda ise demokrasiden söz edilemez.

- Öte yandan olağanüstü hal,sıkıyönetim,siyasi partiler,DGM,dernekler,toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasaları,valilere tanınan yetkilerle işçilerin sendikal çalışmalarına ayrıca sınırlamalar getirilmektedir.

- Yeni sendikal düzende 1963-1980 arasındaki 17

yılda işçiler açısından kazanımlar yok sayılmaktadır.

12 Eylül sonrasında gerçekleştirilen sendikal düzenlemeler ile getirilen sendikacılık anlayışı değişik görüntüdeki 1947 sendikacılık anlayışıdır. Böylece "partiler üstü sendikacılık" anlayışı yasalaştırıldı, TÜRK-İŞ'in sendikacılık anlayışı tahkim edildi.

ANAP İktidarının ILO'ya sözvermesine rağmen sendikal yasalarda önemli değişiklikler yapılmadı. Yapılan bazı değişiklikler özellikle de 3.6.1986 tarihli ve 2822 sayılı Yasanın 8 maddesini değiştiren 3299 sayılı Yasanın getirdikleri özde önemli değil.

Aksine ANAP İktidarı çeşitli uygulamaları ile sendikal çalışmayı daha da sınırlandırdı. Örneğin İşçileri Bakanlığı'nca 2822 sayılı Yasanın 50. maddesi uyarınca 4.9.1986 tarihinde yayınlanan "Grev Ve Lokavtlarda Mülkiye Amirlerince Alınacak Tedbirlere Dair Tüzük" zaten kısıtlı olan grev hakkını tam anlamıyla uygulamaz duruma getirdi.

Başbakanlık Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 26.4.1985 tarihli kamu kesiminde sözleşmeli personel uygulaması da iktidarın anti-sendikal tavrının bir başka örneği.

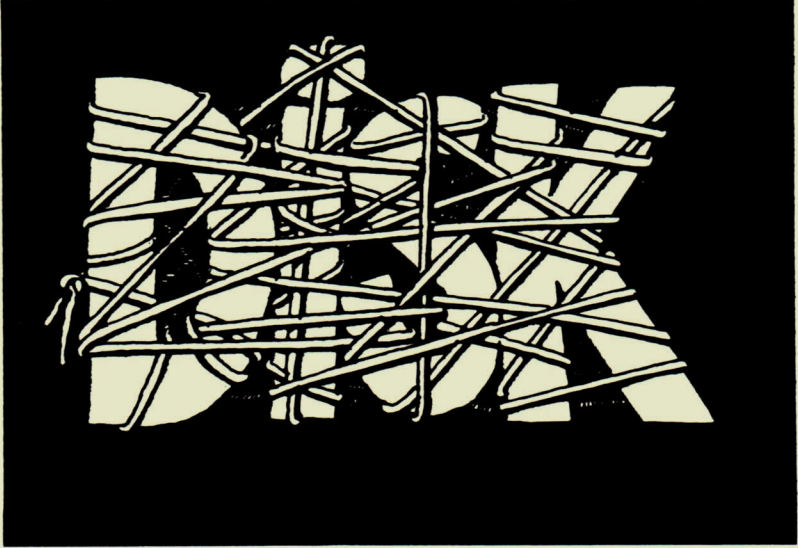
5, DİSK DAVASI.

12 Eylül sonrasında Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu DİSK'in ve bazı sendikaların yargılanması da 1980 sonrasındaki sendika özgürlüğü ve sosyal hakların önemli bir yönünü oluşturuyor.

12 Eylül 1980 sonrasında 2000 dolayında DİSK ve üye sendika yöneticisi, temsilcisi ve üyesi önce güvence sonra gözaltına alındı. Çok sayıda DİSK üyesi sakıncalı bulunarak özel izinlerle işten çıkarıldı. Gözaltı süresinin 90 güne çıkarıldığı bir ortamda sendikacıların önemli bir kısmı 100 gün dolayında gözaltında tutuldu, savcılık sorgulamaları yapılmadan tutuklandı.

25.6.1981 tarihinde 52 DİSK yöneticisi hakkında idam talebi ile dava açıldığı kamu oyuna duyuruldu. An-

çak bu kişilere iddianame 30.11.1981 tarihinde tebliğ edildi.Savaş hali hükümlerinin uygulanması kararı alındığı dava 24.12.1981 tarihinde başladı ve tam 5 yıl sonra 23.12.1986 tarihinde çeşitli cezalarla birinci aşamasını tamamladı.

52 kişinin idam talebiyle başlayan dava sonradan üye sendikaların davalarının DİSK ana davasıyla birleştirilmesiyle genişletildi.Sanık sayısı 1477'ye yükseltildi. Davadaki iddianamelerin toplam sayfa sayısı yaklaşık 3000,davada gözden geçirilen belge sayısı ise yaklaşık 25000.Yaklaşık 500 klasörü kapsayan davanın savunma öncesi süreci 257 celse olarak 4 yıl 2 ay sürdü.Dava sırasında 4 sanık ve 7 avukat duruşmalardan atıldı,1 avukat bu dava nedeniyle tutuklandı.

Yalnızca DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün sorgulaması Rekorlar Kitabına girecek bir biçimde 109 gün,21 celse sürdü.DİSK Genel Başkanının mahkemede okuduğu savunma ise 510 sayfa.Davaya bakan İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi verdiği karar ile 261 sendikacı ve 3 uzmanı cezalandırdı, 23 kişi hakkında tefrik,16 kişi hakkında düşme, 1 kişi hakkında red,DİSK ve 28 üye sendika hakkında kapat-

ma kararı verdi.

DİSK yöneticileri hakkında ayrıca 3 ayrı dava daha açıldı. Bunlardan "görevi kötüye kullanma" gibi önemli bir suçlama ile açılan davada 24 DİSK yöneticisi Bakırköy 2. Asliye Mahkemesi kararı ile aklandılar.

DİSK hakkında verilen kararın gerekçeli hükmü 15.5.1987 tarihine kadar yazılmış değildi. Ancak DİSK yöneticileri kararı temyiz ettiler. Gerekçeli hükmün yazılması bittikten sonra dava Ankara'da Askeri Yargıtay'da ele alınacak. Bu nedenle DİSK yazınının hazırlandığı sırada kesin olarak kapatılmış değildi. Avukatların görüşlerine göre dava daha en az 3-4 yıl sürme olasılığı gösteriyor.

12 Eylül 1980 sonrasında ayrıca DİSK dışında çok sayıda sendikal kuruluş sıkıyönetim mahkemelerince yargılandı.

DİSK davasında yargılanan kişilere 5 yıl 6 ay 20 gün ile 15 yıl 8 ay arasında hapis cezası verildi. 264 kişi hakkında verilen cezaların toplam süresi 2053 yıl 5 ay 20 gün. Kişisel cezaların sendikalara göre dökümü ise şöyle:

	Cezalandırılanların sayısı	Toplam Ceza
DİSK	54	433 yıl 5 ay 10 gün
GENEL-İŞ	21	123 yıl 4 ay
TEK GES-İŞ	12	100 yıl
DEVİRİMCİ TOPRAK-İŞ	12	95 yıl 8 ay
DEV MADEN-SEN	12	93 yıl 4 ay
SİNE-SEN	9	80 yıl
BANKSEN	12	80 yıl
DEVİRİMCİ SAĞLIK-İŞ	8	93 yıl 4 ay
LİMTER-İŞ	8	71 yıl 1 ay 10 gün
MADEN-İŞ	12	71 yıl 1 ay 10 gün
KERAMİK-İŞ	10	70 yıl
ASTER-İŞ	7	69 yıl 9 ay 20 gün
PETKİM-İŞ	7	62 yıl 2 ay 20 gün
BAYSEN	7	58 yıl 10 ay 20 gün

TEKSTİL	8	58 yıl 10 ay 20 gün
OLEYİS	9	57 yıl 9 ay 10 gün
HÜR CAM-İŞ	6	56 yıl 8 ay
GIDA-İŞ	6	53 yıl 4 ay
YENİ HABER-İŞ	6	50 yıl
ASİS	5	46 yıl 8 ay
SOSYAL-İŞ	5	45 yıl 11 ay 10 gün
TİS	4	41 yıl 1 ay 10 gün
FINDIK-İŞ	4	35 yıl 6 ay 20 gün
TÜMKA-İŞ	4	35 yıl 6 ay 20 gün
BASIN-İŞ	4	32 yıl 2 ay 20 gün
NAKLİYAT-İŞ	3	26 yıl 9 ay
İLERİCİ DERİ-İŞ	3	26 yıl 9 ay
LASTİK-İŞ	4	25 yıl 6 ay 20 gün
YERALTI MADEN-İŞ	2	16 yıl 2 ay 20 gün
GENEL TOPLAM	264	2053 yıl 5 ay 20 gün

6, SIKIYÖNETİM MAHKEMELERİNDE DİSK DIŞIN DA YARGILANAN SENDİKALAR.

İstanbul sıkıyönetim mahkemelerinde DİSK'in dışında cezalandırılan tek sendika bağımsız BANK-İŞ,TCK' nın 141. ve 142. maddelerine muhalefet suçu ile açılan BANK-İŞ Davasında 22 sendikacı yargılandı,4 yönetici 10 yıl 8 ay,13 yönetici 6 yıl 8 ay,bir yönetici de 15 yıl ağır hapis cezası ile cezalandırıldı.Karar Askeri Yargıtay tarafından onanarak kesinleşti.

İstanbul Sıkıyönetim Mahkemelerinde saptayabildiğimiz kadarıyla ayrıca 11 bağımsız ve bir TÜRK-İŞ üyesi sendika,395 sendika yöneticisi hakkında DİSK İddianamelerindeki benzeri suçlamalarla dava açıldı.Bu davaların iddianamelerinde genel olarak DİSK tarafından önerilen Tek Tip Demokratik Tüzük Taslağı'nın sendika ana tüzüğü olarak kabul edilmesi,bu taslakdaki "işçi sınıfı bilimine dayalı genel eğitimi yaygınlaştırma" hedefinin tüzük maddesi yapılması,sendikanın illegal cemiyet haline dönüştürülmesi,komünizm propagandası yapılması suçlamalarıyla,yöneticilerin TCK'nın

141. ve 142. maddelerine göre cezalandırılması istendi.

Bu sendikalardan 11'i İstanbul'da beraat etti. Askeri Yargıtay "işçi sınıfı bilimine dayalı genel eğitimi yaygınlaştırma"nın bir sendikayı illegal hale getiremeyeceği gerçeğinden hareketle bu sendikalar hakkındaki beraat kararlarını onadı.

Bu sendikalardan İL BANK-İŞ hakkında mahalli mahkemece verilen mahkumiyet kararının bozularak beraat kararı verilmesini istedi. Mahalli mahkemenin bu karara uyması ile İL BANK-İŞ Sendikası hakkındaki beraat kararı da kesinleşti.

İstanbul sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanıp beraat eden sendikalar ve yargılanan sendikacı sayısı şöyle:

PAKSAT-İŞ	43
TÜM MADEN-İŞ	15
TÖB-GİS	15
TÜM METAL	25
TÜM HAS-İŞ	23
ÇAĞDAŞ TEKSTİL-İŞ	7
KİMSAN-İŞ	9
DEVİRİMCİ KİMYA-İŞ	32
TEKSİS	19
İL BANK-İŞ	20
TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI	28
İSTANBUL YOL-İŞ	159
TOPLAM	395

Bu sendikalardan İstanbul Yol-İş, TÜRK-İŞ üyesi Yol İş Sendikasının İstanbul Şubesi olarak çalışmalarını sürdürüyor. Tüm Has-İş ise yüzde 10'luk barajı aşarak iş kolunda yetkili sendika durumunda.

TÜRK-İŞ üyesi sendikalardan Ankara Yol-İş Sendikası ise Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3'Nolu Askeri Mahkemesinde yargılandı.

Mahkeme, sendika tüzüğünün 4. maddesindeki; "kaynağını emeğin yüce değerinden, gücünü işçi sınıfından alan Ankara Yol-İş Sendikası, demokratik işçi hareketini Anayasa'da öngörülen köklü dönüşümlerin gerçekleşmesini sağlayacak devrimci bir öze kavuşturmayı,

"İşçi sınıfı bilimine dayalı genel eğitimi yaygınlaştırmayı...

"Bu amacını geliştirmek için uluslararası işçi sınıfı ile uyumlu çalışmalar yapmayı hedefleyen savaşızsız,sömürsüz ve baskısız bir dünya kurmayı ilke sayar." sözleri nedeniyle 20.5.1981 tarihinde Sendikayı kapattı.Yargıtay 4. Dairesinin kararı iptal ederek görevsizlik kararı vermesi üzerine konu Ankara 2.İş Mahkemesine gitti.Ancak sivil mahkeme de kapatma kararı verdi.Bu karar Yargıtay 9. Hukuk Dairesi tarafından bozuldu.

Öte yandan Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No' lu Askeri Mahkemesi Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun 9 yöneticisi hakkında sendika parasından MHP ve ülkücü kuruluşlara maddi yardım yapma suçlamasıyla dava açtı.Dava beraatle sonuçlandı.

MİSK yöneticilerinden bazıları 12 Eylül'den sonra gözaltına alınmış,bunlar,haklarında herhangi bir dava açılmadan 20 Ocak 1981 tarihinde salıverilmiştir.

7, DİSK VE ÜYE SENDİKALARIN MAL VARLIKLARI.

DİSK Davasına ilişkin bir diğer önemli konu sendikaların mal varlıkları.23.12.1986 tarihinde mahalli mahkemede verilen kararda DİSK'in ve 28 sendikanın kapatıldığı belirtildi,ancak kapatılan sendikaların hâlâ yasadışı biçimde kayyumlarca yönetilen mal varlıklarının ne olacağı açıklanmadı.

7 Mayıs 1983'de kabul edilen 2823 Sayılı Sendikalar Kanunu'na göre mahkemece kapatılan sendikaların malları hazineye devrediliyor.Ancak bu yasanın DİSK'e uygulanması genel hukuk ilkelerine göre mümkün değil.Ayrıca DİSK Davasında suçlamalara dayanak yapılan yasa 2821 sayılı değil,274 sayılı yasa.24.7.1963 tarihli 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 30. maddesine göre kapatma halinde fesih hükümleri uygulanmaktadır Yasanın 29.7.1970 tarihli 1317 sayılı kanunla değiştirilen "fesih halinde malların devrine" ilişkin 18. madde-

sine göre kapatılan bir sendikal kuruluşun malları,"Türkiye çapında faaliyet gösteren bir sendika ise,üyesi bulunduğu konfederasyona,konfederasyon ise diğer bir konfederasyona,hiçbir teşekküle bağlı olmayan bir sendika ise aynı iş kolunda kurulu en çok üyeye sahip sendikaya veya federasyona,bu tip bir sendika ve federasyon yoksa en çok üyeye sahip konfederasyona devriledir."

DİSK Davasında nihai olarak olumsuz karar verilirse DİSK ve üyesi sendikalar aynı anda kapatılacağı için ilginç yorumlar yapılacaktır.Ancak yorumlar ne olursa olsun DİSK ve üye sendikaların mal varlıklarının hazineye devri hukuken olası değildir.Taşınır ve taşınmaz mallar ancak TÜRK-İŞ ve TÜRK-İŞ üyesi sendikalara kalabilir.

Yasadışı bir biçimde sendikaların mal varlıklarına el konulması ya da ILO ilkeleri dışındaki bir çözümün gerçekleştirilmesi durumunda DİSK üyesi sendikaların bağlı oldukları uluslararası kuruluşların ileride uluslararası düzeyde hukuk sorunları çıkaracakları da açıktır.

Bugüne kadar yalnızca DİSK üyesi Genel-İş Sendikasının Ankara,Çankaya'da inşa edilmekte olan Genel Merkez binası kamulaştırıldı,bazı otomobiller satıldı.DİSK'in ve DİSK üyesi sendikaların diğer malları ya çok düşük fiyatlarla başkalarına kiralanmış ya da çürümeye terk edilmiş durumda.

Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU),Dünya İş Konfederasyonu (DİK),ve Dünya Sendikalar Federasyonunun (DSF) ve bazı işkolu düzeyindeki uluslararası sendikal kuruluşların Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun Statüsü gereği Türkiye'yi şikayet etmeleri üzerine ILO Yönetim Kurulu Sendika Özgürlüğü Komitesi (SÖK) Türkiye'deki sendikal durum üzerine raporlar hazırlarken özel olarak sendikaların mal varlıkları üzerinde de durdu.

ILO SÖK'ün 11-15 Kasım tarihli 242 sayılı Raporunun 33. paragrafında TC Hükümeti'nin 1985 yılı içinde vermiş olduğu raporlara göre sendikaların mal varlıklarının değerlerinde düşme görüldüğü belirtildi ve TC Hükümeti'nden yetkili merciler kanalıyla bilgi is-

tendiği açıklandı.

TC Hükümeti'nin 17.10.1986 tarihinde ILO SÖK'e gönderdiği ve muhtemelen iş mahkemeleri kanalıyla kayyumlardan elde edilen verileri içeren bir liste SÖK ün Kasım 1986 tarihli 247 sayılı Raporunun ekinde yayınlandı.SÖK'ün DİSK'in ve bazı DİSK üyelerinin mal varlıklarına ilişkin raporun ekinde yayınlanan bu bilgiler gerçekleri yansıtmamakta.ILO'ya verilen dökümdede özellikle genel merkezleri Ankara'da bulunan sendikalar hakkında bilgiler yeralmamakta.Milliyet Gazetesi'nde çıkan bir haberde ise hükümetin DİSK'in ve üye sendikaların mal varlıklarının değerini bilinçli olarak düşük gösterdiği iddia edildi.

DİSK yöneticilerine göre bugün rayiç bedellerle DİSK ve üye sendikaların mal varlığı 250 milyar TL dolayında."Özel mülkiyetin kutsallığı"nın dilden düşürmeyenlerin işçilerin özel mülkiyeti sözkonusu olunca takındıkları tavır oldukça ilginç oluyor.

Mal varlığı konusunda geçerli olan ILO ilkesi ise şöyle:"kapatılan bir sendikanın malları geçici olarak yeddi emine verilmeli ve sonuçta üyeleri arasında dağıtılmalı ya da bu sendikanın yerine kurulan sendikaya devredilmelidir...'yerine kurulan sendika' (halef) deyi miyle anlatılmak istenen,gerçekte kapatılan sendikaların mallarına 'el koyan' sendikalar değildir,kapatılan sendikaların gönüllü kuruluş amaçlarını aynı ruhla izlemeyi hedefleyen sendikalardır."(...)

SENDİKALARDA KAÇ İŞÇİ ÖRGÜTLÜ ?

Türkiye'de çalışma hayatını düzenleyen yasalar ve devletin emeğe yaklaşımı işçileri sendikalardan uzaklaştıran,sendikacılığı tehlikeli bir iş haline getiren özellikler taşımaktadır.Bu yüzden Türkiye'de işçilerin ancak % 63'ü sendikalarda örgütlüdür.Çalışma Bakanlığı tarafından yapılan ve 17 Temmuz 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan istatistiğe göre Türkiye'de genel işçi sayısı 3 075 343 olarak saptanmış.Aynı istatistikte sendikalı işçi sayısı 1 953 892 olarak belirtilmektedir.

Aslında Çalışma Bakanlığının istatistiği gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır.Şöyleki;sözkonusu istatistik sadece sigortalı işçileri kapsamaktadır.Türkiye'de işçi olupta işveren tarafından sigortası ödenmediği için işçi statüsünde sayılmayan 2.5 milyon dolayında işçi vardır. Bunun yanısıra yukardaki istatistik,tarım kesiminde çalışan ücretlileri de kapsamamaktadır.Böyle olunca,işçilerin sendikalaşma oranı daha da düşmektedir.Yukardaki veriler dikkate alındığında,Çalışma Bakanlığı tarafından % 63 olarak saptanan sendikalaşma oranı üçte bire kadar düşmektedir.İşçilerin sendikalaşmaktan kaçınması aslında devletin uyguladığı politikalar yüzündendir.

Çalışma Bakanlığının bu istatistiğinde işçilerin sendikalara dağılımı ise şöyledir:

TÜRK-İŞ	1 437 875
HAK-İŞ	149 875
MİSK	142 014

Sol eğilimli bağımsız sendikaların üye durumları da şöyledir:

LASPETKİM-İŞ	11 122
BANK-SEN	11 997
OTOMOBİL-İŞ	54 321
TÜM HAS-İŞ	3 391
TURSAN-İŞ	10 634

12 Eylül 80'den önce DİSK'in 500 bin,TÜRK-İŞ'in 800 bin üyesi vardı.DİSK'in kapatılmasından sonra bu sendikaya üye işçilerin büyük bir bölümünün TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye oldukları anlaşılmaktadır.DİSK üyelerinin bir bölümü ise bağımsız sendikalarda örgütlenmişlerdir.

CEZALANDIRILAN BİR SENDİKAL KURULUŞ DAHA: TÖB-DER.

12 Eylül rejiminin sendikal hak ve özgürlükleri yönetmeye yönelik politikalarının somutlandığı diğer bir alan da öğretmen kuruluşu oldu.Öğretmenlerin büyük

bir çoğunluğunun üye olduğu TÖB-DER (Tüm Eğitim Emekçileri Birleşme Ve Dayanışma Derneği) mahkeme kararıyla kapatıldı.Bu kuruluşun yöneticileri ve çok sayıda üyesi cezalandırıldı.

1960 Anayasası kamu çalışanlarının bir bölümüne sendikal örgütlenme hakkını tanımıştı.Grev ve toplu sözleşme hakkı olmasa da öğretmenlere ve memurlara tanınan bu hak,60 öncesi dönemlere göre öğretmenlere ve memurlara örgütlenme ve bir baskı gücü olma imkanı vermişti.Bu imkanı değerlendiren öğretmenler 1966 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) çatısı altında birleştiler.TÖS,öğretmenlerin mesleki sorunlarının çözümü için mücadele eden bir meslek kuruluşuydu.

1971 Askeri Rejimi döneminde TÖS hakkında dava açıldı,yöneticileri cezalandırıldı,sendika kapatıldı.Aynı dönemde,Anayasadaki sendikal haklara ilişkin madde değiştirilerek kamu çalışanlarının sendikalaşması yasaklandı.Bunun üzerine öğretmenler,dernekler kanunu gereğince dernekleşme yolunu denediler ve TÖB-DER'i kurdular.TÖB-DER,kuruluşundan hemen sonra öğretmenlerin çoğunluğunun üye olduğu bir dernek haline geldi.Kapatılmadan önceki yıllarda TÖB-DER'in 200 bin üyesi ve 670 şubesi vardı.TÖB-DER,darbeden önceki dönemde demokratik hak ve özgürlüklerin korunması yönünde önemli bir mücadele verdi.Öğretmenlerin git tikçe bozulan ekonomik durumlarının düzelmesi için mücadelenin yanısıra eğitimin faşistleştirilmesinin önüne geçmek için kararlıca mücadele verdi.Ve bu nedenle hükümetlerin ve tekelci güçlerin boy hedefi haline geldi.

1978 yılında faşistlerin Kahramanmaraş'ta gerçekleştirdikleri katliam üzerine 13 ilde sıkıyönetim ilan edildi.Sıkıyönetim komutanları diğer birçok demokratik kuruluşun yanısıra TÖB-DER'in faaliyetlerini yasaklamaya başladı.

12 Eylül 1980 tarihinde ise TÖB-DER'in faaliyetleri tüm Türkiye'de durduruldu.Çok sayıda TÖB-DER yöneticisi ve üyesi gözaltına alındı.Yaklaşık 20 bin öğretmen 1980'den sonra meslekten atıldı.Eğitim kurum-

larında yönetici durumda olan tüm TÖB-DER üyeleri görevden uzaklaştırıldı.

Ankara Sıkıyönetim Komutanının emriyle açılan TÖB-DER davası 22 Mayıs 1981 tarihinde 3 No'lu Askeri Mahkemede başladı. Askeri savcı tarafından hazırlanan 162 sayfalık iddianamede TÖB-DER şöyle suçlandı:

"Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde hakimiyetini kurmak, mevcut iktisadi ve sosyal temel düzenleri devirmeye yönelik olarak cemiyet kurmak ve bu cemiyeti yönetmek, bu amaç doğrultusunda komünizm ve bölücülük propagandası yapmak ve dernekler kanununa muhalefet etmek..."

Askeri Savcı TÖB-DER'in bu suçları 1976'dan itibaren işlemeye başladığını iddia etmekteydi. Askeri Savcı TÖB-DER'in Türk Ceza Yasası'nın 141, 142. maddelerine göre cezalandırılmasını istiyordu. Bu iki ünlü madde, Türk Ceza Yasası'na Mussolini dönemi İtalyan Ceza Yasası'ndan aynen alınmış ve yıllarca toplumsal muhalefeti bastırmak için kullanılmıştı. Aslında bu yasa maddelerinde belirtilen suçlarla TÖB-DER'in herhangi bir ilgisi yoktu. TÖB-DER kapatılıncaya kadar yasal sınırlar içinde mücadele vermişti. 80 öncesi dönemde suç sayılmayan faaliyetler darbeden sonra suç sayılmaya başlandı.

TÖB-DER'in durumunun 141. madde ile ilişkilendirilmesinin zorluğunu bilen askeri savcı, iddianamesinde hukuk ilkelerini şu şekilde zorluyordu:

"Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesinde yazılı cemiyetin oluşması için iki veya daha çok kimsenin aynı amaç etrafında birleşmesi yeterlidir. Bu nevi kuruluşlarda yasal derneklerin şekli-biçimsel şartlarını aramaya gerek yoktur, ancak bu davanın sanıkları tarafından yönetilen TÖB-DER adlı dernekte olduğu gibi derneğin yasadışı bir faaliyete yönelmesi veya yasal görünüm arkasında yasadışı faaliyet sürdürmesi her zaman mümkündür. Bu yasadışı faaliyet sözkonusu kanun maddesini ihlale yönelmiş veya ihlal etmiş ise maddenin uygulanması olanağı doğmuş demektir."

Görüldüğü gibi Askeri Savcı, TÖB-DER'in faaliyetle-

ri ile 141. madde arasında bağ kurabilmek için hiçbir maddi kanıtı ihtiyaç duymamakta ve kanunları keyfi bir şekilde yorumlayarak öğretmen derneğinin cezalandırılmasını istemektedir.

Askeri Savcı,iddianamesinde emperyalizme karşı olmayı,yani Türkiye'nin bağımsızlığını savunmayı suç saymakta,ırkçı-şoven eğitime karşı olmayı ise bölücülük olarak ifade etmektedir.Şöyle demektedir:

"Keza sanıklar,yurdumuzun doğusunda ve güney doğusunda yaşayanların ayrı bir ulus olduklarını,ayrı bir dile ve kültüre sahip bir halka ırkçı-şoven ve asümlasyoncu bir eğitim sisteminin uygulandığını,öz dilleri ile eğitim yapma hakkının verilmediğini savunularak yıkıcı ve bölücü propaganda faaliyetleri içerisine girmişler ve ideolojilerinin gereği olarak önce basılı eser ve yayın yoluyla zihinlerde bu görüşlerin yerleşmesini sağlayacak yasal olmayan faaliyetlerde bulunup,amaçlarına ulaşabilmek için yöneticisi oldukları derneği kullanarak gerçek amaçlarını gizleyip illegal çalışmalar içerisine girmeye başlamışlar..." (TÖB-DER İddianamesi,sf.19)

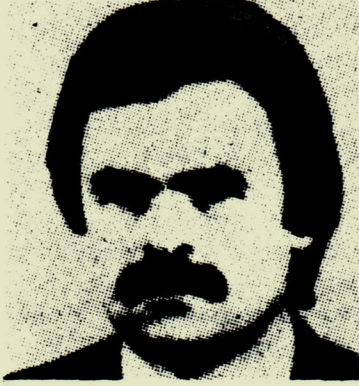
Askeri Savcı,1976 yılında yapılan TÖB-DER 3. Olağan Genel Kurulu'nda alınan şu kararlardan hareketle TÖB-DER'i "marksist-leninist,ve bölücü bir örgüt" olarak suçlamaktadır.Kararlar şunlardır:

1- TÖB-DER eğitimin emperyalist,feodal,ırkçı-şoven ve diğer her türlü gerici,baskıcı etkiden kurtarılarak,biçimde ulusal özde halktan yana bir niteliğe kavuşturulması için mücadele eder.

2- TÖB-DER,mücadalemizin yakın hedefi olan eğitimin demokratikleştirilmesi yönünde öneriler getirmek öğretmen sorunlarını en geniş şekilde tartışmak amacıyla Demokratik Eğitim Kurultayı toplar."

1976 yılında alınan bu iki karar,1981 yılında Askeri Savcı tarafından suç sayılmıştır.Bu kararlardan hareketle Askeri Savcı,"TÖB-DER'in Marksist Leninist ve milli duyguları zayıflatıcı örgüt haline dönüştüğünü,legal görüntü altında yasadışı faaliyetlere başladığını" iddia etmektedir.(İddianame,sf.22-23)

Askeri Savcı,bu iddialarına hiçbir kanıt ve dayanak

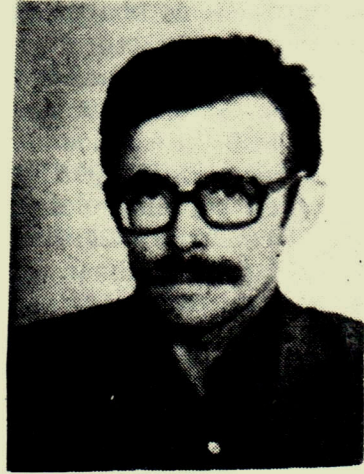
Nizammetin Keskin

Bursa TÖB-DER/YK üyesi. İşkence sonucu yakalandığı hastalıktan kurtarılamayarak öldü.

gösterememektedir.İddianame baştan başa hayali suçlarla doldurulmuştur.Sıkıyönetim savcısının iddianamesine aldığı bazı faaliyetler nedeniyle TÖB-DER 80 darbesinden önce,sivil mahkemeler tarafından soruşturmaya uğramıştı.Nevarki sivil mahkemeler,TÖB-DER'i beraat ettirmişlerdi.Sivil mahkemelerin suç saymadığı bazı faaliyetler 80'den sonra sıkıyönetim hukukunda suç sayılmıştır.Sıkıyönetim mahkemeleri,bir bakıma sivil mahkemelerin kararlarını geçersiz saymıştır.Daha henüz TÖB-DER Davası başlamadan Cunta lideri Kenan EVREN,TÖB-DER'i "yıkıcı,bölücü bir örgüt" ola-

Abdullah Gülbudak

TÖB-DER genel saymanı. 1946 Fatsa doğumlu. 15 Mayıs 1983'de Mamak'ta işkenceyle öldürüldü.

rak ilân etmiş, bu tür suçlamalar mahkeme sürecinde de devam etmişti. Mahkemeler Evren ve diğer general-lerin suçlu ilan ettikleri kişi ve kuruluşları hiçbir hukuk ilkesine uymadan, polis merkezlerinde işkence altında imzalatırılan ifadelere dayanarak cezalandırmıştır. TÖB-DER de bu şekilde cezalandırılmıştır. TÖB-DER'i yargılayan 3 No'lu Askeri Mahkemenin kararı bu duruma tipik bir örnektir. Askeri Savcının iddialarını yerinde bulan Askeri Mahkeme şu kararı almıştır:

"Yukarıdan beri izah edilen delil ve gerekçelerin ışığı altında: öğretmenlerin mesleki sorunlarını çözüme ulaştırmak ve onları daha iyi günlere götürmek amacıyla kurulan TÖB-DER'in Genel Merkezinde olsun, şubelerinde olsun, Türkiye'de Marksist-Leninist düzeni getirmek için işçi sınıfı bilimini geniş kitlelere yayabilmek için eğitim faaliyetlerini bu amaç doğrultusunda yönlendiren TÖB-DER, parçala ve böl politikası icabı Türkiye'de birçok ulusun varolduğunu, bunlardan özellikle Kürt ulusu üzerinde ırkçı-asimülasyoncu bir politika uygulandığını iddia eden, ülkedeki manevi değerleri tahrip ederek kurulu düzeni halkın gözünde küçük düşürmek için yapılan toplantılarda, verilen demeçlerde, dergi ve gazetelerde çok akılcı, sistemli ve planlı bir şekilde hedeflere adım adım varmayı tasarladıkları, bu suretle yasal bir dernek görünümü altında yasadışı faaliyetlere yöneldikleri, böylece legal halden illegal hale dönüştükleri kanısına varılmakla haklarında dava açılmış, sanıkların eylemleri sabit görüldüğünden, Genel Merkez ve şubelerinin yasal amaç dışında faaliyet gösterdikleri anlaşıldığından TÖB-DER'in kapatılmasına karar verilmiştir." (Cümle bozuklukları kararı yazan hakimlere aittir.)

Görüldüğü gibi kararın hiçbir hukuki dayanağı yoktur. Mahkeme, generaller tarafından verilmiş politik bir kararı yerine getirmiş olmaktadır. Mahkemenin yukarıya aldığımız kararın aksine TÖB-DER yasalara uygun olarak kurulmuş, bütün faaliyetlerini yasalar çerçevesinde yapmış, resmi makamların her zaman denetleyebildiği eylem ve davranışlarda bulunmuş, kısacası illegal özelliği olmayan bir kuruluştu.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Nolu Askeri Mahkemesi,yukarıdaki karar gereğince TÖB-DER yönetici ve üyelerini çeşitli hapis cezaları ile cezalandırmıştır.TÖB-DER yöneticilerinden 5 kişi 9 yıl,31 kişi 8'er yıl,10 kişi 5'er yıl,4 kişi birer yıl hapis cezası almışlardır.Bu kişilere değişik süreler için genel güvenlik gözetimi cezası verilmiş,bunun yanısıra kamu hizmetlerinde çalışamaz yasağı konulmuştur.Ayrıca TÖB-DER Davasında adı geçen ve yakalanamadıkları için mahkeme önüne çıkarılamayan 28 kişinin dosyaları bunlar yakalandıkları zaman işleme konulmak üzere ayrılmıştır.(Askeri Yargıtay,kararları onamıştır.)

TÖB-DER'in kapatılması ve yöneticilerinin cezalandırılması,bu kuruluşun toplumsal muhalefetin önemli bir odağı haline gelmiş olmasındandır.TÖB-DER'in kapatılmasının diğer bir nedeni de,12 Eylül'cülerin çalışanların temel hak ve özgürlüklerini yok etmeden istikrarın sağlanamayacağını düşünmeleridir..Gerçekten de 12 Eylül rejimi,işçilerin,öğretmenlerin,memurların örgütlenmelerini dağıtmadan IMF politikalarını uygulayamaz,otoriteyi sağlayamazdı.

12 Eylül Rejimi'nin,çalışanların hak ve özgürlüklerini yasaklama politikası sadece DİSK ve TÖB-DER gibi kuruluşların kapatılmasıyla sınırlı kalmamıştır.Darbeci generaller tarafından yapılan yeni yasal düzenlemelerin işçilerin sendikalaşmasını nasıl engellediğini,mevcut sendikaların faaliyetlerini nasıl sınırladığını daha önceki bölümlerde göstermiştik.Aynı önlemler öğretmenler için de alınmıştır.Yeni yasal düzenlemeye göre,Türkiye'de öğretmenlerin kendi bağımsız derneklerini kurmaları engellenmiştir.12 Eylülcüler,öğretmenleri,yönetimi devlet tarafından atanan "öğretmen evleri" adlı kuruluşa üye olmaya zorlamaktadır."Öğretmen evleri",öğretmenlerin mesleki ya da ekonomik-demokratik sorunlarının çözümü için oluşturulan bir kurum değil,öğretmenlerin bu sorunların çözümü için mücadelesini bastırmayı hedefleyen bir kuruluştur.Öğretmenler bu kuruluşa,sadece devletin resmi ideolojisini ve politikasını öğrenebilmekte,bir de çay kahve içip kâğıt oy-

nayabilmektedirler.Buna rağmen Devrimci-Demokratik Öğretmen Hareketi,kanunların boşluğundan yararlanarak 1988 yılında yeni bir dernekleşme adımı atmıştır. Emekli öğretmenler tarafından kurulan Eğitimciler Derneği,kuruluşundan hemen sonra geniş bir emekli öğretmen kesimini çatısı altında toplamayı başarmıştır.Fiilen öğretmenlik yapanların derneklere üyelikleri yasak olduğu için bu dernek sadece emekli öğretmenlerin üye olabileceği bir kuruluş olarak ortaya çıkmıştır.Nevarki normal emekli olanların dışında 12 Eylül Rejimi tarafından görevlerine son verilen ya da mahkemeler tarafından cezalandırıldıkları için öğretmenlik yapamayan 30 bine yakın öğretmen bu derneğe rahatlıkla üye olabileceği için EĞİT-DER'in yeniden önemli bir demokratik mevzi olması muhtemeldir.

TÜRKİYE ILO İLİŞKİLERİ

12 Eylül 1980 Darbesinden sonra rejimin sendikal hak ve özgürlükler alanında yaptığı değişiklikler ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ile sürekli sorun yarattı. Denilebilirki Türkiye 80'den bu yana ILO gündeminden hiç düşmedi.

ILO'nun Türkiye'deki sendikal hak ve özgürlüklere ilişkin çeşitli görüşleri bulunmaktadır.Türkiye'deki gelişmeleri sürekli izleyen Uluslararası Çalışma Örgütü TC Yönetimene çalışma hayatındaki kısıtlamaların kaldırılması için baskıda bulunmaktadır.Nevarki,Evren-Özal Rejimi,ILO'nun uyarı ve önerilerini ciddiye almamakta ya da yalan açıklamalarla durumu geçiştirmeye çalışmaktadır.

Şimdi Türkiye-ILO ilişkileri konusunda iki uzmanın görüşlerini aktarmak istiyoruz.

Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu ve ILO yetkililerinden Hans Engelberts,1986 yılında hazırladığı bir raporun Türkiye ile ilgili bölümünde şunları belirtmektedir:

" Kuruluşundan bu yana ILO Sendika Özgürlüğü Komitesi önüne getirilmiş bulunan 1200'den fazla olay

sendikal hakların sistematik,yaygın ve sürekli ihlali ile ilgilidir.Bu tür ihlaller totaliter olsun,otoriter olsun diktatörlükler tarafından meydana getirilmiş bulunmadır.Komite,uzun yıllar boyunca özgür sendikacılık hareketi tarafından Franko'nun İspanya'daki diktatörlüğüne karşı ortaya konulan şikayetlerle uğraştı.1983 yılında da ülkenin demokrasiye dönmesi üzerine Arjantin le ilgili dosyayı kapattı.Büyük ihlallere bir başka örnek teşkil eden Şili henüz Komite'nin gündemindedir.İkisi de Avrupa ülkesi olan Polonya ve Türkiye'nin durumu da böyledir.Demek oluyorki özel muameleye tabi tutulan ülke yoktur.Endişe veya iltimasa yer yoktur.P.S.İ. ve özgür sendikacılık hareketinin geri kalan bölümü ister kuzeyde ister güneyde olsun,ister doğuda ister batıda olsun,her türlü ihmallere karşı çıkmakta,şikayet hakkını kullanmaktadır.

T ü r k i y e ' d e D u r u m

Türkiye örneğini inceleyen,Uluslararası Çalışma Örgütü Sendika Özgürlüğü Komitesi,yeni Türk Anayasasının çeşitli hükümlerinin,sendika özgürlüğüne ilişkin Uluslararası Çalışma Örgütü standartlarıyla ve ilkeleriyle bağdaşmadığını kaydetmiştir.Bu hükümler özellikle şunlardır:

- (a) İşçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı;
- (b) Sendikaların siyasal faaliyette bulunmalarının tümüyle yasaklanmış olması;
- (c) Grev hakkına getirilmiş çeşitli kısıtlamalar.Örneğin: genel grevin,dayanışma grevinin,iş yavaşlatma eyleminin,verimi düşürme eyleminin yasaklanması gibi.

Yeni anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra Mayıs 1983 tarihinde yeni çalışma yasaları kabul edildi.Komite bu yasaların "toplum içinde sendikaların rolünü önemli ölçüde kısıtlamaya yönelik muğlak veya aşırı ölçüde ayrıntıya giren hükümlerinden" dolayı kaygı verici oldukları sonucuna varmıştır.Üstelik,bazıları doğrudan doğruya anayasadan kaynaklanan aşağıdaki hükümlerin,Uluslararası Çalışma Örgütü standartları içinde

kabul edilen temel sendikal hakları çiğnedikleri kanaatini ortaya koymuştur.Bu hükümler şunlardır:

1, 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ile ilgili olarak:

- Madde 3: İşyeri esasına göre sendika kurulmasını yasaklamaktadır.

- Madde 9: Sendikaların genel kurul dışındaki organlarına seçilecek olanların Toplu İş Sözleşmesi,Grev Ve Lokavt Kanunu hükümlerine aykırı hareket etmekten hüküm giymemiş olması koşulu.

- Madde 14: Sendika yöneticisi olabilmek için en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı.(Anayasa'nın 51/7 maddesi ile ilgili).On yıl bilfiil çalışmanın hesabında,yurtdışında çalışılan sürenin en çok beş yılı nazara alınabilmektedir.

- Madde 21: Dinsel kurumlarda ve okullarda çalışanların sendika üyesi olmalarının yasaklanması.

2, 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi,Grev Ve Lokavt Kanunu ile ilgili olarak:

- Madde 12: Toplu İş Sözleşmesi yapma yetkisi için ilgili işyerinde veya işyerlerinin herbirinde çalışan işçilerin yarısından bir fazlasını temsil etme şartına ilave olarak ilgili iş kolunda çalışan işçilerin en az yüzde 10'unu temsil etme şartı;

- Madde 13 ve 14: Her yeni toplu pazarlığın başlangıcında toplu pazarlık için ön müsaade istenmesi koşulu.

- Madde 25: Siyasal grevin,genel grevin,veya dayanışma grevinin ve ayrıca işi yavaşlatma ve oturma grevinin yasaklanması.(Anayasa'nın 53. maddesi ile ilgili olarak);

- Madde 31: Grev hakkının kullanımı bakımından olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan edilmesi halinde,bu halleri düzenleyen kanunların hükümleri mahfuz tutulmuştur.

- Madde 52-55: Grevin yasal olmadığı veya ertelendiği hallerde,mecburi tahkim öngörülmüştür.

- Madde 72: Grev eylemlerinden ötürü en az 18 aya kadar hapis cezasına hükümlenmesi.

- Madde 81: Yukarıda belirtilen cezalar,tekerrür halinde yüzde 50 oranında arttırılabilmektedir.

Öte yandan Sendika Özgürlüğü Komitesi,Türkiye'

deki duruma ilişkin raporlarında,TÜRK-İŞ'in yeni çalışma mevzuatına yönelik başka eleştirilerine de yer vermiş bulunmaktadır.Örneğin,yasanın yalnızca hizmet akdine bağlı olarak çalışan kişilere sendikaya girme hakkını tanıması ve böylece kamu görevlilerinin kapsam dışı bırakılmış olması ve ayrıca öğrencilerin ve öğretmenlerin sendikalaşma hakkından istisna tutulmuş olmaları bunlar arasınad yer almaktadır.Ayrıca,Komite, sendikaların ve konfederasyonların uluslararası örgütlere üye olmalarına ilişkin mevzuat hükümlerinin keyfi bir biçimde yorumlanmasından TÜRK-İŞ'in endişe duyduğunu kaydetmektedir.Bu,aynı zamanda P.S.İ. açısından da büyük bir kaygı konusu teşkil etmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü Yönetim Kurulu,Komite'nin Türkiye konusundaki raporlarını,vardığı sonuçlar ve önerdiği tavsiyelerle birlikte onaylamıştır.ILO'nun Türkiye konusundaki başlıca önerisi (P.S.İ'nin ve tüm özgür sendikaların en şiddetli bir biçimde destekledikleri bir husus olarak) sıkıyönetimin kaldırılması olmuştur.Komite,Mayıs-Haziran 1984 tarihli raporunda bu konuda şunları belirtmiştir.

"Yönetim Kurulunun Kasım 1983'te,en kısa zamanda kaldırılmasını talep ettiği sıkıyönetimle ilgili olarak Komite sıkıyönetimin Mart 1984'ten bu yana 13 ilde kaldırılmış olduğunu önemle kaydeder.Komite,sıkıyönetimin sendikal hakların tam olarak kullanımı ile bağdaşmadığını vurgular.Sıkıyönetimin,geriye kalan 54 ilde de kısa zamanda kaldırılması ve böylece normal sendikal hayata dönülmesine ve özellikle grev ve toplu pazarlıkla ilgili 1983 tarihli mevzuat hükümlerinin uygulanmasına imkan tanınması umudunu ifade eder."

Uluslararası Çalışma Örgütü Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin üye Devletlere önerdiği tavsiyelerin sonuç ve etkisi nedir? Bu sorunun güzel bir cevabı,Yönetim Kurulunun İşçi Grubu üyesi ve aynı zamanda P.S.İ üyesi CPSA Sendikasının Genel Sekreteri olan İngiliz sendika liderlerinden Alistair Graham tarafından şöyle verilmiştir:

"ILO,hükümetleri hizaya sokabilecek bir polis gücüne sahip değildir.Ancak,hükümetlerin yaklaşımını sen-

dikalara sürekli olarak nakletmek suretiyle onları ciddi bir biçimde sıkıştırabilir. Bu, Türkiye'deki yeni sivil hükümet gibi uluslararası alanda itibar kazanmaya çalışan yeni hükümetler bakımından önem taşır."

Daha önce gördüğümüz üzere uluslararası çalışma standartları iki türdür:

- Onaylayan ülkeler bakımından bağlayıcı nitelik taşıyan sözleşmeler;

- Onaylanması gerekmeyen, fakat ülkelerin yasaları ve uygulamaları bakımından yol gösterici unsurlar sağlayan Tavsiyeler.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilen Sözleşmeler ve Tavsiyeler birarada ele alındıklarında, genellikle, uluslararası çalışma yasası olarak anılır.

Uluslararası Çalışma Yasası Şunları Yasaklar:

- Zorunlu çalıştırma
- İş ve meslekte ayrımcılık
- Çocukların çalıştırılması
- Kadın ve çocukların gece çalıştırılması

Uluslararası Çalışma Yasası Şunları Öngörür:

- Çalışanların ve işverenlerin özgürce sendikalaşması
- Çalışma sürelerinin sınırlanması, haftalık tatil ve yıllık ücretli izin hakkı
- Toplu pazarlık
- Çalışanların ve ailelerinin sosyal güvenliklerinin sağlanması
- Asgari ücret standartlarının belirlenmesi
- Göçmen işçilerin korunması
- Eşit değerde iş için erkek ve kadına eşit ücret
- İşyeri güvenliği ve sağlığı
- Etkin iş yeri teftiş hizmetlerinin sağlanması
- Özgürce seçilmiş tam ve verimli istihdamın geliştirilmesi.

Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleriyle ilgili olarak çeşitli devletlerce yapılan onaylamaların sayısı

beşbinin üzerindedir.Türkiye 28 tanesini onaylamıştır;onaylama işlemi,üye devlet açısından iki yönlü yükümlülük doğurmaktadır.Birincisi,onaylanan sözleşmenin hükümlerini kesin olarak uygulama taahhüdüdür.Diğeri ise bu konuda uluslararası denetime hazır olduğunu belirtmiş olmaktadır.

D e n e t i m S i s t e m i

Uluslararası Çalışma Örgütü,Sözleşmeler ve Tavsiyelerle ilgili olarak,üye devletlerin anayasal yükümlülükleri dolayısıyla izlemek durumunda oldukları yol konusunda özgün bir denetim sistemine sahip bulunmaktadır.

Hükümetler,her yıl,aşağıdaki konularda rapor vermek durumundadırlar:

- İlgili ülkenin yetkili yasama organı tarafından yeni onaylanan ILO metinlerinin takdimi;
- Onaylanmış Sözleşmelerin uygulanmasına ilişkin hususlar;
- Tavsiyeler konusunda alınmış önlemler;
- Henüz onaylanmamış Sözleşmeler.

Önce,bu raporlar,tarafsız kişilerden oluşan Uzmanlar Komitesi tarafından incelenir.Komitenin hazırlayacağı rapor,Uluslararası Çalışma Konferansı'na gönderilir.Konferans bünyesindeki üçlü yapıya sahip bir Komite,yükümlülüklerini yerine getirmemiş olan herhangi bir hükümete tavsiyelerde bulunabilir.

Bu rapor verme işlemi çerçevesinde ülkede mevcut sendikalar belli bir rol oynayabilirler.Hükümetler,ulusal düzeyde kurulu en çok temsil edici nitelikteki üst sendikal örgüte,ILO tarafından gönderilen raporların örneklerini vermek zorundadır.Bu örgütler,söz konusu raporlar üzerinde ve genel olarak ülkelerinde onaylanmış olan Sözleşmelerin uygulanış tarzı konusunda yorumlarda bulunabilirler.Bu yorumlar,uluslararası Çalışma Örgütü'ne ulaştırılmak üzere hükümete verilebilir veya doğrudan doğruya ILO'ya gönderilebilir.Her iki durumda da,Uzmanlar Komitesi,ilgili hükümete cevap verme fırsatı tanıdıktan sonra,bu yorumları inceler ve kendi bulguları ile birlikte raporuna dahil eder.Böylece,yorumlar,Konferans bünyesindeki üçlü komite önüne gelir.

Ayrıca, herhangi bir ulusal veya uluslararası sendikal örgüt, bir üye devletin imzalamış bulunduğu bir sözleşmenin uygulamasına ilişkin yorumda bulunmak isterse, (ilgili hükümet ILO'ya rapor vermemiş olsa bile) gözlemlerini Uzmanlar Komitesi'ne gönderebilir.

Türkiye'nin Onayladığı Sözleşmeler

Türkiye tarafından onaylanmış 28 adet sözleşme arasında temel insan haklarının korunmasına ilişkin en önemli ILO Sözleşmelerinin bazıları yer almaktadır. Bu sözleşmeler şunlardır:

- Eşit Ücret Hakkında 100 No'lu ve 1951 Tarihli Sözleşme.

Eşit değerde işler için kadınlara ve erkeklere eşit ücret ödenmesi ilkesini hükme bağlamıştır.

- Cebri Çalıştırmanın İlgası Hakkında 105 No'lu ve 1957 tarihli Sözleşme.

Her türlü zorunlu ve zoraki çalışmanın kaldırılmasını öngörmektedir. Böylece, siyasal baskı veya eğitim aracı olarak, siyasal ve ideolojik görüşlerin özgürce açıklanmasına karşı bir yaptırım olarak, işgücü seferberliği amacıyla, disiplin cezası olarak, greve katılmanın bir cezası olarak ve ayrımcı bir önlem olarak cebri çalıştırmaya başvurulması yasaklanmıştır.

- İş Ve Meslek Bakımından Ayrım Hakkında 111 No'lu ve 1958 Tarihli Sözleşme.

İrk, renk, cinsiyet, din, siyasal inanç, ulusal veya toplumsal menşei bakımından herhangi bir ayırıma yer tanımayan bir ulusal politikanın benimsenmesini öngörmektedir.

- İstihdam Politikası Hakkında 122 No'lu ve 1964 Tarihli Sözleşme.

Özgürce seçilmiş, verimli ve tam istihdamın gelişimine yönelik bir ulusal politikanın benimsenmesini öngörür. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde işçilerin yaygın bir işsizlik sorunuyla karşı karşıya buldukları bir dönemin gereklerine, bu sözleşme özellikle uygun düşmektedir. Sözleşme öngörülen amaçların gerçekleştirilmesi

için gerekli siyasal önlemleri belirleyen geniş kapsamlı iki tavsiye kararıyla takviyelendirilmiştir.Bu tavsiyelerden ikincisi,1983 yılında toplanmış bulunan Uluslararası Çalışma Konferansı'nda onaylanmıştır.Aynı Konferansta istihdam ile ilgili bir karar metni de kabul edilmiştir. Kararda,uluslararası para kurumlarının (IMF),bu kurumların yardımına muhtaç ülkelere önerdikleri ekonomik politikaların istihdama ilişkin ve ciddi toplumsal sonuçlarını hesaba katmaları talep edilmiştir.Karar,ayrıca, sözkonusu kurumları,bu konuda ILO'nun görüşlerini nazara almaya davet etmektedir.Bu kararda Türkiye'nin durumuna çok uygun düşmüyor mu ! " (Kaynak;YOL-İŞ Sendikası Yayınları.)

TÜRKİYE ILO'DA SÜREKLİ TUTARSIZ

ILO yetkililerinden Hans Engelberts,Türkiye'deki sendikal durum ve çalışma hayatına ilişkin yukarıdaki değerlendirmelerini 1986 yılında yapmış.ILO'nun 1988 yılı Haziran ayında Cenevre'de yaptığı toplantının gündemi yine TÜrkiye idi.Aşağıdaki yazı bu toplantıları yerinde izleyen bir uzmana aittir.Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından işçi sorunları uzmanı Şükran KETENCİ 13 Haziran 1988 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde şunları açıklamaktadır:

" Türkiye'nin ILO politikası çelişkiler yumağı halinde.Aynı konularda gerek ILO'da gerekse Türkiye'de birbirinin zıddı görüşler savunulmuş,olanlar,gerçekler başka başka anlatılmış.

Hükümet Türkiye'deki yasal düzenin önce ILO ilkeleri ile yüzde yüz uyum içinde olduğunu savunmuş,sonra uymakla yükümlü olduğu sözleşme hükümlerini çiğnediğini kabul ederek bunu düzeltmeye söz vermiş.Şimdi de söz verdiği değişikliklerle ilişkisi olmayan yasa değişiklikleri ile isteneni yerine getirdiğini savunuyor. Ancak yapılan yasa değişiklikleri ile ILO'ya sunulan tablo da değişiyor.

İşverenler,hükümetin ILO'da çizdiği politika ve görüş zikzaklarına tam uyum sağlayamamakla birlikte,sürekli destek veren bir politika izlediklerinden,eldeki

belgeler zikzakları,çelişkili görüşleri paylaştıklarını ortaya koyuyor.Türk işverenleri,İLO geleneklerine aykırı olarak sürekli Türk hükümetine destek veriyor.

1983 Kara Liste

1982 yılında uluslararası sendikal kuruluşların ortaklaşa şikayetleri üzerine ILO gündemine giren ve o günden bu yana aklanamayan Türkiye,1983 yılı ILO Genel Kurulunda,ağır sendikal hak ihlallerinin saptanmış olması nedeni ile özel listeye (kara listeye) girdi.1983 yılında Türkiye'nin durumu tartışılırken Uzmanlık Komitesi "Aplikasyon"da,tutanaklara göre Türk hükümeti, Anayasa ve çalışma yasalarının hükümlerinin uymakla yükümlü bulunduğu 98 sayılı ILO sözleşmesi ile tam uyum içinde olduğunu savunmuş.Yasal düzenlemenin özgür sendikalaşma hakkında ayrımcılığı önleyici nitelikte olduğu,özgür toplu pazarlık düzenini sağlayan yasal düzenlemeler yapılmış olduğunu bildirmiş.Aynı yılın ILO uzmanlık raporlarında Türkiye'deki yasal düzen,gelişme ve uygulamalar,"esefle" kaydedilirken,işçi delegeleri ağır ihlalleri vurgulayarak Türkiye'nin kara listede ilan edilmesini savunmuşlar.İşveren grubu ise henüz uygulanmamış yasaların yürürlüğe girmesinin beklenmesini isteyerek hükümete destek vermiş.

1984:Yine Kara Liste

1984'te Türkiye tartışılırken,Aplikasyon Komitesinde Türk hükümeti delegesi,yasaların 98 sayılı ILO sözleşmesiyle tam uyum içinde olduğu görüşünü savunuyor. Türkiye'de bir yıl içinde çok olumlu gelişmeler olduğunu,demokrasiye geçildiğini bildiriyor.Yasalardaki sözleşme barajlarının Türk sendikacılığını güçlendirme amacına yönelik olduğunu,uzmanlık komitesinin iddialarının aksine sendikalara devletin müdahalesinin sözkonusu olmadığını savunuyor.Anayasanın işçilere en geniş şekilde grev hakkı tanıdığını öne sürüyor.Hak yasaklamalarını,hakkın nasıl kullanılacağıнын düzenlemeleri olarak açıklıyor,özetle şu görüşlere yer veriliyor:

"Grev hakkına yönelik sınırlamalar,serbest toplu sözleşme yapılmasına engel teşkil etmez.Türkiye'de

yöneticileri gayri kanuni eylemlere karıştıkları iddası ile kovuşturmaya tabi tutulan sendikalar dışında,hiçbir sendikal faaliyetin durdurulduğuna tanık olunmamıştır. Sıkıyönetim altında da sendikalar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.Grev,toplu pazarlık hakkının askıya alındığı dönemde dahi toplu sözleşmeler objektif biçimde YHK tarafından yenilenmiştir.Hiçbir sendika yöneticisi sendikal faaliyetinden ötürü kovuşturma görmemiştir."

Aynı yılın ILO uzmanlık komitesi raporlarında ve tartışmalardaki görüşler,Türkiye'ye ilişkin saptamalar, hükümetin açıklamaları ile tümünden çelişiyor.Yönetimin uygulamasında da ciddi problemler olduğu vurgulanarak "tüm bunlar sendika özgürlüğünün ve toplu pazarlık hakkının olmadığını ortaya koyuyor.Türkiye'nin uymakla yükümlü olduğu 98 ve 111 sayılı sözleşmeler bakımından ciddi problemler vardır.İşçiler sendikal ve siyasal nedenlerle işten çıkarılmaktadır.Hükümet iyi niyetinin bir göstergesi olarak sendikal sebeplerle hapse atılmış bulunan sendika yöneticilerini serbest bırakmalı, sendikal örgüt üzerindeki yasaklama sona ermelidir" deniliyor.Sözleşme hükümlerine aykırı durumların devam etmesi birkez daha "esefle" karşılanıyor.Türk hükümeti örneklerle sunulan ağır eleştirilere yanıt verirken,işkence yapıldığı iddialarının gerçek payı taşıdığını takibat ve cezalandırmanın yapıldığını söylüyor.Sıkıyönetimin devamı ile sendika özgürlüğünün engellenmesinin değil terörizmle mücadelenin hedef alındığını,Türkiye'de serbest toplu pazarlık ve sendikalaşma olduğunu savunmayı sürdürüyor.Hesap verme anlamına gelen ILO doğrudan temas heyetini kabul ettiği halde listeye girmekten kurtulamıyor.İşverenler yine uygulamanın anlaşılamadığını söyleyerek hükümete destek veriyorlar.

1985:Teknik Yardım

1985'te hükümet bir anlamda yasaların savunulmasını sürdürüyor.ILO'da tereddütlerin,yasaların yanlış anlaşılmasından doğduğunu söylüyor.Maddeler ve üzerinde durulan hükümler hakkında tek tek yanıt verirken,sınırlamaları "hakların kötüye kullanılmasını engelleme" niteliğinde değerlendiriyor.Sözleşme ilkelerinin daima

gözönünde tutulduğu,güçlü sendikacılığın amaçlandığı bildiriliyor.ILO raporları ve tartışmalardaki görüşler,önceki yılda olduğu gibi hükümetle aksi yönde.Aplikasyon Komitesinin işveren sözcüsü bu kez toplu pazarlık hakkı üzerinde ciddi kısıtlamalar olduğu tezine katılıyor.Hükümette bu kez daha yumuşak bir üslupla sorunlar varsa düzeltmek için ILO'dan teknik yardım almayı ve doğrudan bağlantıyı kabul ediyor.Türkiye yine listede kalıyor.

1986:Taahhüt Mektubu

Türk hükümeti 1986 genel kurulunda "taahhüt mektubu" vererek tartışma konusu olmaktan,gündeme girmekten kurtuluyor.Hükümetin verdiği yazılı taahhüt mektubunda,daha öncek yılların görüşleri ile tam çelişen şu görüşler var:

"...Türkiye'nin tasdik etmiş olmakla 98 sayılı sözleşme ile üstlendiği vecibelere ve ILO anayasasında yer alan sendika özgürlüğü prensiplerine ve konuya ilişkin ILO normlarına tam olarak uymasını temin edecek her çeşitli adımı atmayı ve her çeşit tedbirleri,ülkede cari siyasal,ekonomik ve sosyal gerçekler ışığında gerekebilecek zaman sınırları içinde almayı."

Bu başvuruda ayrıca "Türk hükümetinin,sendikal haklara ILO tarafından anlaşıldığı biçimiyle saygı gösterilen bir ortamın öneminin tam idraki içinde olduğu" da eklenmiştir.Aplikasyon Komitesi bu taahhüt mektubunu tutanaklarına geçirerek Türkiye'yi tartışma gündeminden çıkarırken,zamanın Çalışma Bakanı Mustafa KALEMLİ,Türk kamuoyuna yönelik demecinde ILO'nun Türkiye'nin şartlarından memnun olduğunu söylemiş,taahhüt mektubunu verdikleri gerçeğini reddetmişti.

1987:Güvensizlik

1987 genel kurulu öncesi Türk hükümeti ILO'ya bir önceki yılkinden de daha tavizkar bir ikinci taahhüt mektubu veriyor.Ancak aradan geçen bir yıl içinde taahhüdünü yerine getirmemiş olması hatta reddetmeye kalkmış olması nedeniyle büyük eleştiri alıyor.Tartışmalarda 2. taahhüt mektubunun gereğinin yerine geti-

rilmesi istenirken verilen taahhütlerin güvenilirliği konusunda ciddi kaygılar olduğu vurgulanıyor.Hükümetin 1986 mektubunda:"hükümet,ILO prensiplerine ve normlarına tam olarak uygun bir iş mevzuatının gerçekleştirilmesi için gereken tüm önlemlerin alınması gerektiği görüşündedir.Bunun tahakkuku zımmında hükümet Türkiye'de üçlü istişarelere tekrar girişecektir.Hükümet bu girişimleri derhal başlatma niyetinde olup ilgili tarafların tam katılımıyla,mümkün olan en kısa sürede.." vurgulamaları yer alıyor.Bu önemli vaade rağmen sadece özel listeye girmekten kurtuluyor.Ancak çok ağır biçimde suçlandığı bir tartışma tutanağı ve sonuç raporuna muhatap oluyor.Bu yıla kadar taahhütlerini yerine getirmezse,"ILO'nun elindeki diğer araçlara başvuracağı" tehditine muhatap oluyor.

İşte bu gelişmeler sonucunda 1988 genel kuruluna yasa değişikliklerini yapmış olarak gelmek zorunluluğunu duyan hükümet,"ILO ilkelerine uyum" çerçevesinde olduğu söylenen değişiklikleri genel kurulun başlamasından bir gün önce yürürlüğe soktu.Meclisten geçen son metne dayanarak ILO'ya gönderdiği raporda ise ILO ilkelerine uygun değişiklikleri gerçekleştirdiğini savundu.Ancak bu raporda yasa maddelerindeki gerçek değişiklikler açıklanmıyor,genel olumlu yorumlamalarla pembe bir toblo çiziliyor.Öylesine ki pek çok maddede yapıldığı söylenen değişiklik ile gerçek yasal durum arasında tam bir çelişki var. "

ILO'NUN 88 YILINDAKİ KARARI:"Türkiye'de sendikal haklar çığneniyor !"

1988 yılının Haziran ayında Cenevre'de toplanan ILO genel kurulu sırasında ençok konuşulan konuların birisi de bilindiği gibi Türkiye'deki sendikal hak ve özgürlükler idi.Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan konuyla ilgili iki ayrı yazıyı okurlarımıza aktararak darbenden sekiz yıl sonra Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin durumunu birker daha hatırlatmak istiyoruz.

ILO:"AT Standartlarına Uyun"

" Hükümet,Türk kamuoyundan,Uluslararası Çalışma Örgütünün (ILO) gerçek istemlerini saklıyor.ILO,Türkiye'den yasalarda yapılan değişikliklerde olduğu gibi 'makyaj' niteliğinde değil,köklü değişiklikler istiyor. Hatta en iyi çözümün,mevcut yasaları bir yana bırakarak sendikal haklarda köklü çözümü getirecek sadece Türkiye'nin imzaladığı sınırlı ILO sözleşmeleri ile değil aynı zamanda AT standartlarına da uyacak yeni yasalar öneriliyor.

ILO Sendika Özgürlükleri Dairesinin mayıs-haziran 1988 tarihini taşıyan son raporunda,genel beklentilerin dışında Türkiye'nin uymakla yükümlü olduğu sözleşmeler açısından sadece yapmak zorunda olduğu,ILO tarafından istenen yasa değişiklikleri ilkeleri sayılmış.Yapılan değişiklikler ile ilgili,ILO'ya sunulan ve ILO yetkililerinden edindiğimiz metin ise yapılan yasa değişikliklerine hiç uymuyor.Yasa maddelerindeki bazı düzenlemeler genelleştirilerek,kısıtlamaların tümü kaldırılmış gibi bir izlenim verilirken,bazı maddelerde de gerçekte yüzde yüz çelişen sonuçlar da çıkmış.

ILO yetkilileri ile yaptığımız görüşmeler ve ILO'nun resmi rapor ve belgeleri,gerçeklerin hükümetin söylediği gibi olmadığını ortaya koyuyor.İşte ILO'da Türkiye ile ilgili en yetkili kişi sayılan,birçok kez Türkiye'ye gelen,özaman sendika özgürlükleri ve doğrudan temaz heyetinin başı,şimdi daha üst görevde ILO Genel Direktör Yardımcısı William Simson'un,Genel Direktör Francis Blanchard'a vermiş olduğu özel rapordan altını çizmek gereğini duyduğumuz bazı bölümler..

2821 ve 2822 sayılı yasalar,sendikaların normal olarak hiçbir devlet müdahalesi olmadan yürütmeleri gereken faaliyetlerin neredeyse tümünü kontrol veya sendikaların bu konularda müdahalesiyle karşılaşmasını getiren yasal bir deli gömleği işlevini görüyordu..

ILO'nun,Türkiye'nin sadece uymakla yükümlü olduğu sözleşmeler açısından yapmasını istediği zorunlu yasa değişikliklerine göz atalım bu kez.

- Sendika yöneticisi seçilebilmede on yıl çalışmış olması koşulunun kalkması.
- Seçilme hakkına sendikal ve siyasal suç nedeniyle dahil olmak üzere getirilmiş yasaklamalar.
- Siyasal amaçlı, genel grev, süreli grev, iş yavaşlatma, her tür direniş ve protesto yasağı kaldırılması.
- Hükümete verilmiş olan grev erteleme yetkisi ve buna bağlı olarak uyuşmazlığın zorunlu tahkim sistemi olan YHK'ya gönderilmesinin engellenmesi.
- Her sözleşme için yeniden yetki alınması ve bunun bakanlık tarafından veriliyor olmasının önlenmesi.

Yukarıdaki maddeler bu yılın mayıs haziran ayını içeren ILO Sendikalar Özgürlükleri Dairesi Raporunda yer alıyor. Ancak Cenevre'de misyon tarafından Türk basınına dağıtılan Türkçe metinden çıkarılmış...Ve en önemlilerini vurguladığımız, istenen zorunlu değişikliklerden hiçbiri gerçekleştirilmiş değil.

Bir de yapılan yasa değişikliklerinin hükümet tarafından ILO'ya sunulmuş sorunu var. Gerçekte ne kadar çeliştiğine iki örnek:

- Yasada yapılmış en önemli hak geliştirilmesi, bugünün profesyonel sendikacılarına tanınan yeniden seçilme hakkı, ILO'ya verilen rapora göre, 4'ten 8'e çıkarılmış. Oysa bilindiği gibi, yasadaki dört dönemden fazla seçilmeme yasağı kalkmadı. Sadece geçici madde ile, eski sendikacılar bir ödün olarak yeniden seçilme hakkı tanındı.

- Olağanüstü hal ve sıkıyönetimlerdeki grev ve lo-kavt yasağının kalktığı belirtilmiş. Doğru, yasadaki ilgili hükümler çıkarıldı. Ancak olağanüstü hal ve sıkıyönetim yasaları hükümleri durduğu için yasaklar aynen duruyor. "

23 Haziran 1988. Cumhuriyet Gazetesi.

ILO Komite Başkanı Houthays:

"Türkiye'de Sendikal Hak Çiğneniyor."

" Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun haziran başında başlayan 75. genel kurul çalışmaları bugün sona eriyor. Sendikal hakları çiğnediği, imzalamış olduğu ILO

sözleşmesine aykırı hareket ettiği için ILO'nun genel kurul gündemine giren Türkiye ile ilgili karar, genel kurulun da onayından geçerek yürürlüğe girdi.

ILO kurallarına göre uzmanlık komitesi uygulamasında durumu tartışılan Türkiye ile ilgili kararda, sendikal hak ihlallerine ilişkin saptama ve eleştiriler ile hükümetin tartışmalardaki savunmasının bir özeti yer alıyor. Sonuç bölümünde ayrıca Türk hükümetinin taahhütlerini yerine getirmesi ve ILO uzmanlık raporları ile kararlarında saptanmış sendikal hak ihlallerini ortadan kaldıracak biçimde yasa uygulamasında uyum sağlaması isteniyor.

Türkiye, İngiltere ve İran, bu yılın genel kurulunda, Uzmanlık Komitesi'nde en uzun tartışılan raporlarında en geniş yer alan ülkeler oldu. Aynı zamanda ILO'daki tartışmaların bir özeti niteliğinde olan Türkiye'ye ilişkin kararda, ILO genel kurulu öncesi hükümet tarafından yapılan yasa değişikliklerinin ILO Uzmanlık Komiteleri ve organlarınca saptanmış Türkiye'deki sendikal hak ihlalleri ile bir ilişkisi olmadığı vurgulandı.

Hükümetin yapılan yasa değişikliklerinin ILO sözleşmeleri ile uyum sağlayıcı nitelikte olduğu yolundaki savunması da yer aldı. Genel kurulun başlamasından bir gün önce yürürlüğe girmiş yasa değişikliklerinin ILO'nun uzmanlık komitelerinin incelenmesinden geçirilmediği gerçeği de vurgulanarak bu komitelere görev verildi. Türkiye'den taahhütlerinin gereğini yerine getirmesi, yasa ve uygulamalarında ILO sözleşme ve ilkeleri ile tam uyum sağlaması istende.

Türkiye ile ilgili kararın ayrıca Türk hükümetini yasa ve uygulamalarında ILO sözleşme ve ilkeleri ile uyum sağlama konusunda zorlayıcı, bağlayıcı ve ILO otoritelerince "çok ağır" olarak nitelendiren içeriği var. ILO otoriteleri Türkiye'nin sendikal hakların daha ağır çığnandığı bazı ülkelere de ağır konuma girmesinde, Türk hükümetinin, "taahhütlerini yerine getirmeyen, güven vermeyen" politikasının payı olduğunu belirtiyorlar.

Uzmanlık Komitesinin İşçi Grubu Başkanı Jeff Houthays, ILO ilkelerine uymadıkları, sözleşme hükümlerini çiğnedikleri için bu yıl listeye giren ve komitede

tartışılan ülkeler ile ilgili kararları genel kurul onayına sunarken,Türkiye'nin durumunu bir kez daha özel olarak gündeme getirdi.

İşçi Grubu olarak Türkiye'nin özel paragrafa (kara listeye) alınması görüşünde olduklarını,ancak işveren grubunun kabul etmemesi üzerine özel paragrafa alınmadığını anımsattı.Houthays,"Türk hükümeti yıllardır taahhütlerde bulunuyor.İyiniyetli jestlerde bulunuyor. Ancak uygulamada hiçbir şey değişmiyor.Sürekli taahhütlerini yerine getirmiyor.Sendikal haklar ihlalleri bütün ağırlığı ile sürüyor.Bu nedenle Türkiye özel olarak izlenmeli" dedi."

D - GELİR DAĞILIMI

İŞÇİLER ALEYHİNE BOZULUYOR.

Buraya kadar Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin durumuna değindik.Ve gösterdik ki Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler büyük bir baskı ve yasak altındadır.Sendikal haklara yönelik saldırılar 80 Darbesinden sonra hem yoğunlaşmış,hem de resmi devlet politikası biçimini alarak kurumsallaştırılmıştır.

Sendikal hakların durumu bu iken işçilerin ekonomik durumu nasıldır? İşçiler ve ücretliler hangi ekonomik şartlarda yaşamaya mecbur edilmişlerdir? Ayrıntıya girmeden bu soruya da yanıt verilmesi gerekir.Bu bölüm bir yönüyle sendikal hak ve özgürlüklerin niçin bu denli baskı altında olduğunun daha kolay anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Önce işçi ve ücretlilerin gelir dağılımından aldıkları payı görelim:

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapılan araştırmalar,işçi ve ücretlilerin milli gelirden 1987 yılında aldıkları payın % 16'ya kadar gerilediğini göstermektedir.İşçi ve ücretlilerin milli gelirden 1977 yılında aldıkları pay %37 idi.Bu oran on yıl sonra % 16'ya düştü.Emekçilerin milli gelirden aldıkları pay 1977 yılından itibaren sürekli ve hızlı bir düşüş göstermiştir.

Yıllar itibarıyla ücretlilerin milli gelirden aldıkları pay şu şekilde bir gerileme seyri izlemiştir:

1977 :	% 37
1980 :	% 26
1983 :	% 24
1986 :	% 18
1987 :	% 16

Bu tablonun anlattığı tek bir gerçek vardır:80 Darbesinden sonra Türkiye,dünyada,emeğin en ucuza satın alındığı bir ülke olmuştur.Türkiye hem yerli tekeller için hem de emperyalist tekeller için ucuz emek cenneti haline getirilmiştir.Şüphesiz bu sonucun alınmasında daha önceki bölümlerde ayrıntılı şekilde incelediğimiz sendikal hakların yokedilmesinin büyük bir rolü vardır.İşçiler ve ücretliler gelirlerinde ve alım güçlerinde meydana getirilen bu büyük düşüşe karşı mücadele araç ve imkanlarından yoksun hale getirilmiş oldukları için düşüşler bu denli büyük olmuştur.

Birleşmiş Milletlere bağlı çeşitli kurumların yaptıkları araştırmalar şunu göstermektedir:Türkiye,işçilerin milli gelirden aldıkları pay itibarıyla,Nijerya,Kenya ve Libya'dan daha geridedir.Aşağıdaki rakamlar bu konuyu daha somut ifade etmektedir:

İşçi ve ücretlilerin değişik ülkelerde milli gelirden aldıkları pay şöyledir:

Hindistan	: % 80
Sudan	: % 47
Ürdün	: % 46
Meksika	: % 42
Kenya	: % 41
Yunanistan	: % 40
Nijerya	: % 27
Libya	: % 20
Türkiye	: % 16

İşçi ve memurların milli gelirden aldıkları pay düşerken sermaye kesiminin aldığı pay ise büyük bir yükseliş göstermektedir.Şöyleki:sermaye gelirlerinin milli gelirden aldığı pay 1977'de % 34,1980'de % 40,1985'de % 62,1987'de ise % 66 olmuştur.(Aynı dönemde,tarım kesiminin payı da % 29'dan % 17'ye düşmüştür.)

İŞÇİLER SÜREKLİ YOKSULLAŞMAKTA

Şimdi de işçi ücretlerinin durumunu inceleyelim.

Çeşitli araştırmacıların ve TÜRK-İŞ'e bağlı Petrol-İş Sendikasının yaptıkları araştırmalar,Türkiye'de işçi ücretlerinin Şili ve Brezilya gibi ülkelerden daha geri olduğunu göstermektedir.Bunun anlamı işçilerin 1980 Darbesinden bu yana sürekli bir yoksullaşma süreci içerisinde olduğudur.Sendikal hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasının önemli bir sebebi,tekelci sermayenin böyle bir sonuç istemiş olmasıdır.

Petrol-İş Sendikası tarafından hazırlanan "Petrol-İş Yıllığı'ndaki bilgileri özet olarak aktararak işçilerin ekonomik durumlarını somutlaştırmaya çalışalım.

Petrol-İş Yıllığı içindeki araştırmaların içerğine ilişkin Petrol-İş Başkanı Münir CEYLAN imzası ile yayınlanan özet değerlendirmede şu önemli sonuçlar ve saptamalar üzerinde duruluyor:

- Yıllık incelendiğinde görülecektir ki işçiler ve diğer emekçiler Cumhuriyet tarihinin en zor günlerini yaşamaktadırlar.Bir işçi günde 7 saat 28 dakika fazla mesai yaparsa,ancak 8 yıl öncesinin gerçek ücretine ulaşabilecektir.

- Özal döneminde ise 1983'de bir günde 8 saat çalışılarak elde edilen ücret için 1987'de 11 saat 38 dakika çalışmak gerekmektedir.İşçi günde ancak 3 saat 30 dakika fazla mesai yaparsa Özal dönemi başındaki gerçek ücretine ulaşabilecektir.Tüm bu hesaplamalar, ülkemizde angarya çalışmanın giderek arttığını,50 yıl önce yasal olarak sağlanan 8 saatlik işgününün bugün bir anlam taşımadığını ve hafta tatillerinde de çalışıldığını ortaya koymaktadır.

- 1987 yılı rakamlarıyla ortalama ücretli bir işçi 1 kg. ekmek için 51 dakika,1 kg. kuru fasulye için 6 saat 8 dakika ve 1kg. et için 13,5 saat çalışmaktadır. Ev kirası için ise 33 gün çalışmakta olup aylık ücreti ile ev kirasını bile ödeyemez durumdadır.

- Net ücretler üzerinde yapılan hesaplamalar,brüt üzerinden yapılan hesaplamalarla benzer eğilimi göstermektedir.1987 gerçek net ücretleri 1963'den % 54,9 o-

ranında daha düşüktür.1963'ün sendikal hakların henüz kullanılmaya başlandığı yıl olduğu düşünülürse,günümüzde sendikal hakların ne denli kısıtlı olduğuna daha bir açıklık gelir.Hiç kuşkusuz,sendikal özgürlüklerin olduğu bir ortamda,gerçek ücretlerin en azından düşmesine seyirci kalınamazdı.

- Türkiye,OECD ve AT ülkeleri içinde 1978-85 arası gerçek ücretleri sürekli gerileyen tek ülke olup, düşüş oranlarının büyüklüğü açısından da en yükseklerdedir.

- 12 Eylül döneminde gerçek ücretler yarı yarıya düşerken gerçek satış hasılatı endeksi de ikiye katlanmıştır.

- 1979-85 dönemi için üretim değeri içindeki işçilik payları kamuda %19,7'den %6,9'a,özelde %12,3'den % 7,3'e düşmüştür.

- 1987'de ücretlere yeni kesintiler getirilmiştir. SSK tavanı,zorunlu tasarruf,KDV kapsamının genişletilmesi ve iki puan arttırılması,vergi oranını yıl sonunda % 5 oranında artacak bir biçimde dilimlere ayrılması sayılabilir.

- Memur ücretlerine gelince,12 Eylül döneminde işçi ücretleri ile aynı oranda olarak % 48,6 düşmüştür. Yine Özal döneminde bu düşüş % 20,4 olarak sürmüştür.

- Önüne geçilmezse sözleşmeli sayısı 1 milyonu bulacaktır.

- Çalışma Bakanlığı verilerine göre sendikalaşma % 63,2'dir.Ancak ILO ilkelerine göre hesaplamada sendikalaşma % 1,3'dür.Sendikasızlaştırma uygulamaları hâlâ beklenen sonucu vermiyorsa,bu,işçilerin sendikalaşma bilincinin kırılmadığındandır.

Petrol-İŞ sendikası tarafından yapılan araştırmada Türkiye'deki işçi ücretleri çeşitli ülkelerle kıyaslanmakta ve ilginç sonuçlara ulaşılmaktadır.Şöyleki:Kore'de otomobil işçileri 1 kg. ekmek için 28,Brezilya'da 18,Tunus'da 10 dakika çalışırken Türkiye'de 1 kg.ekmek için otomobil işçisi 33,petrol işçisi 30,ortalama ücretli işçi ise 48 dakika çalışmaktadır.Bir TV için Güney Kore'de 20 gün,Brezilya'da 39 gün,Tunus'da 66

gün çalışmak yeterliyken Türkiye'de otomobil işçisi 174 gün, petrol işçisi 158 gün, ortalama ücretli işçiler ise 379 gün çalışmak suretiyle ancak bir TV satın alabilmektedir.

Aynı araştırmada şu ilginç bulgu ortaya çıkmaktadır:

Türkiye'de 1980 öncesinde günde 8 saat çalışılarak elde edilen ücret için 1987 yılında bir işçi 16 saat çalışmak zorunda kalmıştır.

SONUÇ

Görüldüğü gibi rakamlar birçok gerçeği somut bir şekilde anlatmaktadır. Türkiye'de işçi ücretlerindeki düşme ile sendikal hak ve özgürlüklerin baskı altına alınması birbirine paralel bir süreç izlemiştir. İşçilerin mücadele aracı durumundaki sendikalar kapatılınca ve sendikal hak isteyen işçiler faşist baskılara maruz kalınca, sermayenin istekleri bir bir gerçekleşmiştir. Öyle ki, 88 yılında bile işçi ücretlerindeki düşme devam ederken işçilerin bu gidişe karşı kendilerini koruyacak gerçek kuruluş ve mekanizmalardan yoksun tutuldukları görülmektedir. İşçilerin milli gelirden aldıkları payın düşme çizgisi anlaşılan sermayenin istediği yere gelmemiş olmalı ki, burjuvazi hâlâ sendikal hak ve özgürlüklerin hayata geçmesine ve bu yönde anayasa ve yasa değişikliğine razı olmamaktadır. Buna karşılık işçiler dayanabilecekleri en son noktalara gelmiş oldukları için 87 yılından itibaren seslerini daha fazla yükseltmeye başlamışlardır. Önümüzdeki süreçte işçi hareketinin kendiliğinden ya da örgütlü bir şekilde yükselmesi beklenmelidir. Şartlar işçileri mücadeleye zorlamaktadır.